Instytucja Województwa Małopolskiego

Urząd Pracy

Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie

Edukacja dzieci i młodzieży

2013

Rynek pracy w Małopolsce 2012

Spis treści

Wstęp 2

Wnioski 3

Uczestnictwo w edukacji 4

Modernizacja kształcenia zawodowego 6

Absolwenci według kierunków kształcenia 10

Wyrównywanie szans edukacyjnych 11

Praca z uczniami uzdolnionymi 21

Młodzież „nieaktywna” (NEETs) 24

Wstęp

Raport – *Edukacja dzieci i młodzieży* – przedstawia najważniejsze trendy i wyzwania jakie stoją przed systemem kształcenia formalnego w Małopolsce.

Polityka edukacyjna województwa małopolskiego koncentruje się na wybranych aspektach istotnych dla rozwoju regionu. Do obszarów tych należą zarówno upowszechnienie edukacji przedszkolnej, jak i wspieranie uzdolnień uczniów, a także modernizacja kształcenia zawodowego. Podejmowane działania obejmują zatem szeroki zakres procesu edukacji człowieka – od edukacji przedszkolnej, poprzez kształcenie formalne, aż do etapu dokonywania wyborów związanych z przyszłym zawodem. Tworzone są nowe, trwałe rozwiązania w istotny sposób wpływające na jakość kształcenia w regionie.

Opracowanie zawiera dane pokazujące jakość kształcenia w regionie oraz najważniejsze informacje o wsparciu jakie zostało udzielone z funduszy europejskich, aby tę jakość zapewnić. Większość prezentowanych danych dotyczy roku szkolnego 2011/2012. Porównania do innych województw oraz krajów Europejskich pozwalają na zarysowanie szerszego kontekstu.

Wnioski

Małopolska młodzież zdobywa wykształcenie co najmniej ponadgimnazjalne. Tylko nieliczne osoby młode kończą kształcenie na etapie gimnazjum lub niższym, czyli bez kwalifikacji do podjęcia pracy. Ważne jest, aby taka sytuacja (najlepsza w Polsce i jedna z najlepszych w Europie) utrzymała się w kolejnych latach (por. *Przedwcześnie kończący edukację, str 4.*).

Cel polityki regionu zorientowany na upowszechnianie edukacji przedszkolnej jest osiągany. Rośnie liczba placówek, wzrasta poziom uczestnictwa dzieci w wychowaniu przedszkolnym, rodzice coraz częściej dostrzegają korzyści związane z posyłaniem dziecka do przedszkola. Nadal widoczne są jednak różnice obszarowe w poziomie upowszechnienia edukacji przedszkolnej. Należy jednak zwrócić uwagę, iż lokalizacja miejsc przedszkolnych powinna być odpowiedzią na oczekiwania i potrzeby rodziców dzieci w wieku przedszkolnym, które są również powiązane z lokalizacją miejsca ich zatrudnienia. (por. *Szanse edukacyjne dzieci w wieku przedszkolnym, str. 11-16*).

Zwiększa się udział gimnazjalistów, którzy decydują się kontynuować naukę w technikach. Niepokojące jest natomiast to, iż nauka w szkole zawodowej nie zawsze kończy się przystąpieniem do egzaminu zawodowego. Utrzymanie się takiej tendencji spowoduje, że już niedługo gros absolwentów nie będzie dysponowało żadnym dokumentem potwierdzającym naukę w danym zawodzie. Począwszy od naboru na rok szkolny 2012/2013 jedynie dokument potwierdzający zdanie egzaminu będzie zawierał informację o zawodzie, w jakim kształcił się absolwent (por. *Wybory edukacyjne gimnazjalistów oraz Modernizacja kształcenia zawodowego, str. 4-7*).

Uczniowie szkół gimnazjalnych, którzy wyboru ścieżki zawodowej dokonają w niedalekiej przyszłości często mają nierówny i niepełny dostęp do usług doradztwa edukacyjno-zawodowego. W związku z tym, wzrost zainteresowania organów prowadzących szkoły gimnazjalne możliwością tworzenia wewnątrzszkolnego systemu doradztwa zawodowego przy dofinansowaniu z EFS jest zasadny i pożądany (por. *Szanse edukacyjne dzieci i młodzieży w wieku szkolnym, str. 19*).

Zapotrzebowanie na zawody zmienia się. Stworzenie oferty edukacyjnej odpowiadającej potrzebom rynku pracy jest wyzwaniem dla organów prowadzących. Od ich decyzji co do prowadzonych kierunków kształcenia zależy, jakich specjalistów będziemy mieli na rynku pracy. Dla samych uczniów ważne jest nie tyle to, czego się będą uczyć, ale gdzie się będą uczyć. (por. *Wybory edukacyjne gimnazjalistów, Absolwenci według kierunków kształcenia, str. 4, 10*).

Uczestnictwo w edukacji

Edukacja obowiązkowa rozpoczyna się w przedszkolu, kończy w wieku 18 lat w szkole ponadgimnazjalnej. Szkoła ponadgimnazjalna daje pewien niezbędny katalog wiedzy i umiejętności, które otwierają perspektywy i ułatwiają start zawodowy. Niestety nie wszyscy uczniowie dostrzegają znaczenie tego etapu edukacji i kończą go przedwcześnie.

Przedwczesne kończenie edukacji[1]

Wzrasta zapotrzebowanie na wysoko rozwinięte umiejętności i kwalifikacje dlatego też posiadanie wykształcenia co najmniej ponadgimnazjalnego staje się niezbędnym minimum dla wszystkich obywateli Europy. Osobom przedwcześnie kończącym edukację brakuje kluczowych umiejętności, co naraża je na poważne i trwałe problemy na rynku pracy: w Unii Europejskiej 55% osób, które wypadły z systemu edukacji jest bezrobotnych lub biernych zawodowo[2]. Widząc to, Komisja Europejska w Strategii Europa 2020 określiła cel, aby osoby przedwcześnie wypadające z edukacji stanowiły do 2020 roku mniej niż 10%[3].

W 2012 roku w Polsce odsetek osób przedwcześnie kończących kształcenie wynosił znacznie poniżej rekomendowanego progu tj. 5,7%. Sytuacja w Małopolsce wyglądała jeszcze lepiej - jedynie 2,8% osób w wieku 18-24 zakończyło kształcenie na etapie gimnazjum lub niższym. Jest to nie tylko najlepszy wynik wśród województw w Polsce, ale także jeden z najlepszych wyników w Europie. Mniejszy odsetek (2,4%) w 2012 roku odnotowano tylko w Pradze. Największy problem przedwczesnego kończenia edukacji widać w Hiszpanii, na Malcie, w Portugalii czy Islandii, gdzie ponad 20% osób w wieku 18-24 lata miało wykształcenie gimnazjalne lub niższe i nie podejmowało dalszego kształcenia.

Mimo dobrej sytuacji w kraju i województwie trzeba mieć na uwadze, że co prawda w bardzo niewielkim stopniu, ale zwiększa się odsetek przedwcześnie kończących edukację: w 2008 roku w Polsce było to 5% uczniów, 4 lata później już prawie 6%. W tym czasie w Małopolsce odsetek utrzymywał się w okolicach 3%.

Przedwcześnie kończący edukację

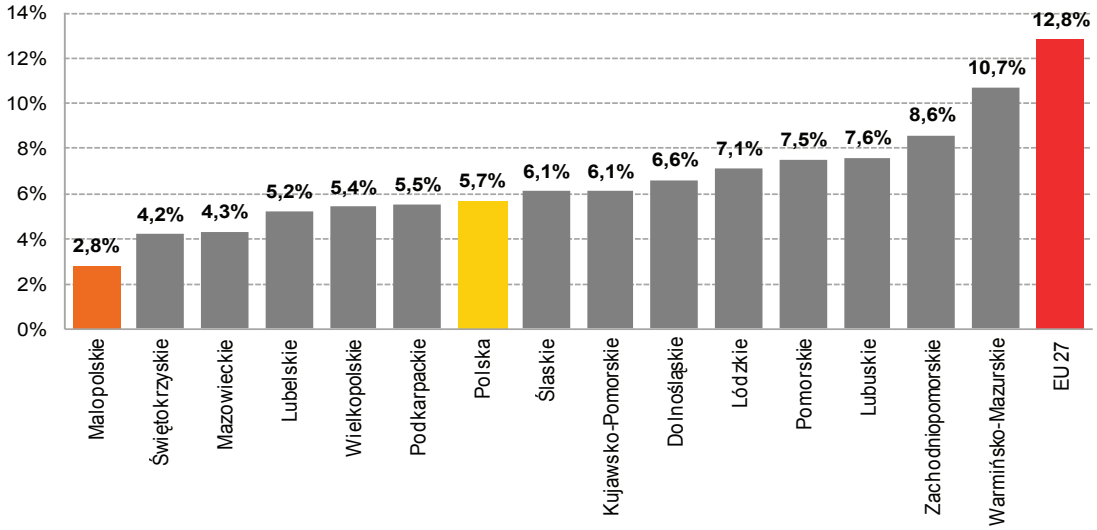

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat

Wybory edukacyjne gimnazjalistów

Gimnazjum kończy jednakową dla wszystkich ścieżkę edukacji. Absolwenci decydują, gdzie kontynuować naukę mając do wyboru: szkołę zasadniczą zawodową, technikum oraz liceum ogólnokształcące. Wśród małopolskich gimnazjalistów cały czas największą popularnością cieszą się licea ogólnokształcące. Jednakże w roku szkolnym

1 Osoby w wieku 18-24, które skończyły naukę na poziomie gimnazjum lub niższym i nie kontynuują edukacji
2 Por. „Early leavers from education and training", Portal: www.ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/monitor12/leavers_en.pdf, dostępny: 22.04.2013
3 Por. Education and Training 2020: European benchmarks, Portal: www.cedefop.europa.eu/EN/statistics-and-indicators/education-and-training-2020-benchmarks.aspx, dostępny: 23.08.2012

2012/2013 widać większe zainteresowanie nauką w technikach – o 2,3 punktu procentowego wzrósł odsetek absolwentów gimnazjów wybierających ten typ edukacji.

Wybory edukacyjne absolwentów gimnazjum*

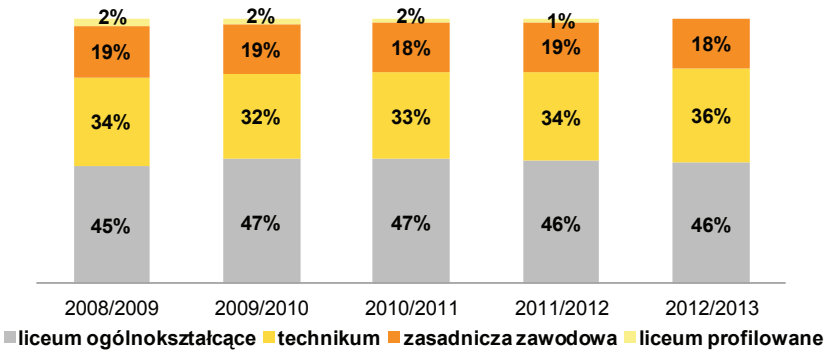

**wartości wyliczone na podstawie liczby uczniów w klasie I, którzy świadectwo ukończenia szkoły niższego szczebla otrzymali w poprzednim roku szkolnym*
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Systemu Informacji Oświatowej

Wybory gimnazjalistów różnią się znacząco pomiędzy powiatami. W dużych miastach oraz Małopolsce Zachodniej większość kontynuuje naukę w liceach ogólnokształcących, natomiast w powiecie proszowickim, czy brzeskim zdecydowana większość w szkołach zawodowych. Jak pokazuje badanie uczniów ostatnich klas szkół zawodowych dla wielu osób ważne jest nie tyle czego się będą uczyć, a gdzie się będą uczyć. Uczniowie z rocznika 2011/2012 decydowali o szkole biorąc pod wagę jej położenie i opinię o niej. Czynniki związane z rynkiem pracy (np. łatwość znalezienia posady, zarobki, kariera zawodowa) wymieniane były w dalszej kolejności[4].

Dojazdy szkolne uwarunkowane są funkcjonowaniem komunikacji publicznej, a ta zorganizowana jest w taki sposób, że w ramach powiatu zapewnia dobry dostęp do miasta powiatowego, oraz miejscowości leżących na najważniejszych szlakach komunikacyjnych. Komplementarność szkół jest więc iluzoryczna (poza największymi miastami) – z perspektywy terenu, szczególnie peryferyjnie położonych gmin wiejskich, często nie ma żadnej alternatywy poza dojazdem do najbliższej miejscowości i wyboru dostępnej tam oferty edukacyjnej[5].

Absolwenci gimnazjum rozpoczynający naukę w liceach ogólnokształcących*

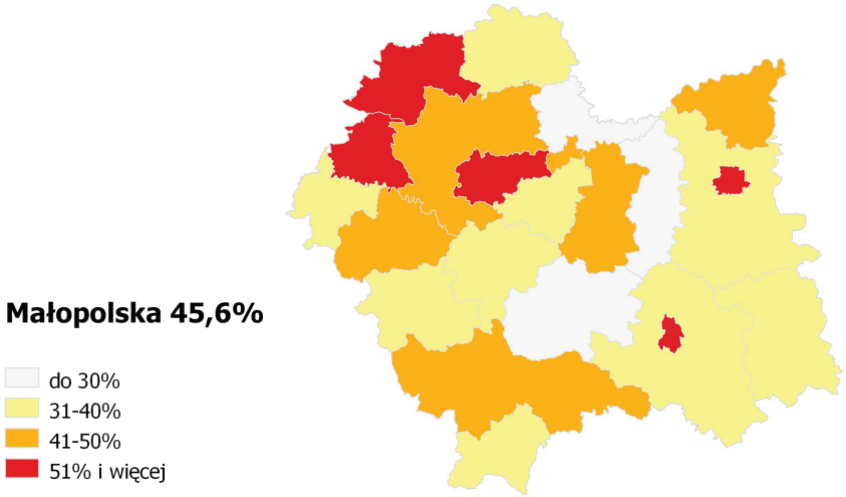

**wartości wyliczone na podstawie liczby uczniów w klasie I, którzy świadectwo ukończenia szkoły niższego szczebla otrzymali w poprzednim roku szkolnym*
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Systemu Informacji Oświatowej

4 Por. Twój zawód. Twoja przyszłość? Raport z badania uczniów ostatnich klas szkół zawodowych 2011/2012, Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie, Kraków, kwiecień 2012
5 Por. Przestrzenne uwarunkowania karier szkolnych i dalszych losów absolwentów, R. Guzik, K. Wiedermann, Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie, 2013

Modernizacja kształcenia zawodowego

Podjęta w województwie małopolskim Modernizacja Kształcenia Zawodowego stwarza szansę budowania konkurencyjności regionu poprzez wzmocnienie kształcenia zawodowego i skuteczniejsze jego powiązanie z potrzebami rynku pracy.

Rozwój kształcenia zawodowego i wspieranie zatrudnienia to jeden z kierunków polityki zapisany w Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011-2020. Niezbędnym elementem strategii działania jest wzmocnienie relacji i współpracy szkół ze środowiskiem pracy w celu zapewnienia możliwości kształcenia praktycznego i doskonalenia zawodowego. Działania w tym zakresie będą odpowiadać na potrzebę modernizacji systemu szkolnictwa zawodowego tak, aby uczniowie opuszczający szkołę byli właściwie przygotowani do podejmowania pracy lub dalszego kształcenia[6].

Jakość przygotowania do wykonywania zawodu weryfikuje egzamin zawodowy. W 2011 zdało go 53% spośród wszystkich absolwentów małopolskich szkół zawodowych[7]. Co prawda jest to jeden z najlepszych wyników w Polsce – jedynie w województwie kujawsko-pomorskim odnotowano wyższą zdawalność na poziomie 54% – niemniej są powiaty w Małopolsce, gdzie zdawalność jest znacznie poniżej średniej. Egzaminy zawodowe w 2011 roku najlepiej wypadły w powiecie limanowskim (zdecydowana większość absolwentów przystąpiła i zdała egzamin) oraz tarnowskim. W powiatach chrzanowskim, tatrzańskim i gorlickim dużo absolwentów przystąpiło do egzaminu, niestety wielu z nich nie udało się potwierdzić kwalifikacji. Najgorzej wyglądała sytuacja w powiatach myślenickim, dąbrowskim i proszowickim, gdzie do egzaminu podeszło dużo mniej niż połowa absolwentów.

Przystępujący i zdający egzamin zawodowy w 2011 roku (% ogółu absolwentów w 2011 roku)

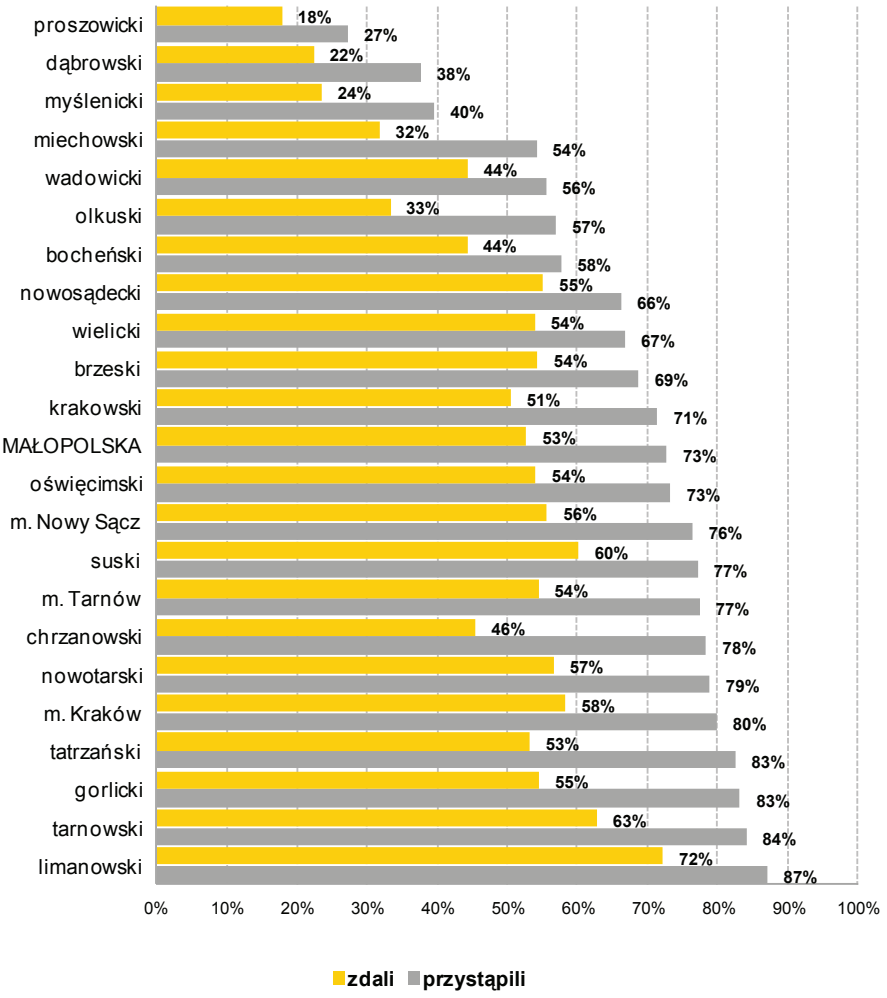

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Systemu Informacji Oświatowej udostępnionych przez CIE

6 Strategia Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011-2020. Małopolska 2020. Nieograniczone możliwości. Załącznik Nr 1 do Uchwały Nr XII/183/11 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 26 września 2011 r.

7 zasadniczych zawodowych, techników, techników uzupełniających oraz szkół policealnych z wyłączeniem szkół artystycznych

Wśród małopolskich absolwentów najlepiej poradzili sobie kończący szkoły policealne – stosunkowo najwięcej przystąpiło (81% spośród ogółu absolwentów), najwięcej też go zdało (61% spośród ogółu absolwentów). W szkołach zasadniczych zawodowych sporo absolwentów w ogóle nie przystąpiło do egzaminu zawodowego (40%), Ci którzy do niego podeszli, w zdecydowanej większości zakończyli egzamin sukcesem. Największe problemy ze zdaniem egzaminu zawodowego wystąpiły w technikach uzupełniających - 72% absolwentów przystąpiło do egzaminu, ale ostatecznie szkołę ze zdanym egzaminem opuściło zaledwie 31%.

Absolwenci, którzy nie przystąpili do egzaminu z perspektywy roku od ukończenia szkoły wskazują, że głównym powodem był brak wystarczającego przygotowania – młodzież nie czuła się na siłach, by go zdawać. Wskazywała również, że szkoła nie zapewniła odpowiedniego poziomu kształcenia[8].

Powody nieprzystąpienia do egzaminu zawodowego

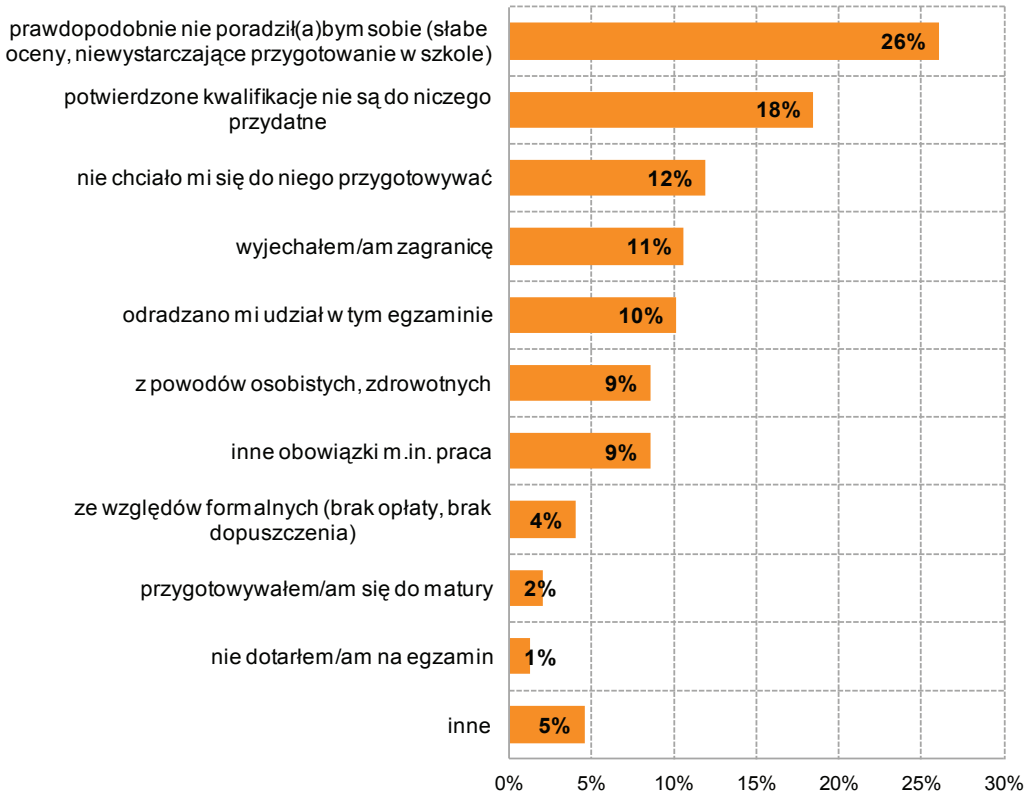

Źródło: Zawodowy start. Badanie losów absolwentów szkół zawodowych 2011, Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie, Kraków 2012

Europejski Fundusz Społeczny umożliwia wzmocnienie atrakcyjności i poprawienie jakości oferty edukacyjnej szkół i placówek oświatowych prowadzących kształcenie zawodowe służące podniesieniu zdolności uczniów do przyszłego zatrudnienia. W ramach *Podnoszenia atrakcyjności i jakości szkolnictwa zawodowego* mogą być realizowane programy rozwojowe szkół i placówek oświatowych prowadzących kształcenie zawodowe ukierunkowane na zmniejszanie dysproporcji w osiągnięciach uczniów oraz podnoszenie jakości procesu kształcenia.

Małopolska otrzymała w latach 2007-2013 ok. 190 mln zł na zadania związane z rozwojem kształcenia zawodowego. Środki te w 85% pochodzą z Europejskiego Funduszu Społecznego. Do końca 2012 r. środki te pozwoliły na realizację 302 programów rozwojowych szkół zawodowych, z których ok. 66% obejmowała współpracę z przedsiębiorstwami. Dotychczas wsparciem objęto ok. 57,1 tys. osób – głównie uczniów szkół zawodowych w wieku 15-24 lata (niemal 99% uczestników). Ponad 10,3 tys. uczniów szkół zawodowych zakończyło udział w stażach i praktykach. Działania podejmowane w ramach *Podniesienia atrakcyjności i jakości szkolnictwa zawodowego* objęły swoim zasięgiem całe województwo małopolskie, a największa liczba uczestników projektów pochodzi z powiatu nowosądeckiego, tarnowskiego i gorlickiego.

8 Por. Zawodowy start. Badanie losów absolwentów szkół zawodowych 2011, Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie, Kraków 2012

Liczba osób objętych wsparciem w ramach
Podniesienia atrakcyjności i jakości szkolnictwa zawodowego
do końca 2012 r. wg miejsca zamieszkania

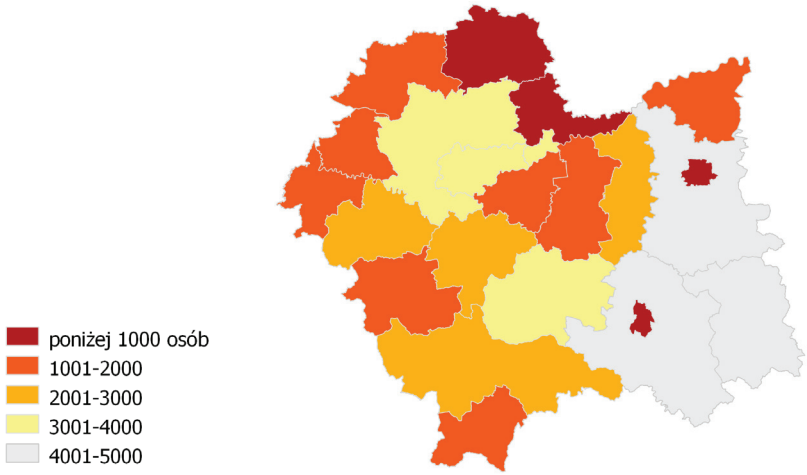

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Krakowie. Dane dotyczą projektów konkursowych oraz projektu „Modernizacja kształcenia zawodowego w Małopolsce".

Od roku 2010 Samorząd Województwa realizuje nowatorską koncepcję działań mających na celu kompleksowe wsparcie szkolnictwa zawodowego w regionie. Obejmuje ona dwa projekty zakładające równoczesne wsparcie uczniów, jak również kadry pedagogicznej i szkół zawodowych. W ramach projektu „Modernizacja kształcenia zawodowego w Małopolsce" systemowo zostały objęte wsparciem szkoły zawodowe kształcące na obszarze całego regionu w 7 branżach: mechatroniczno-mechanicznej, budowlanej, turystyczno-gastronomicznej, informatyczno-elektronicznej, rolno-przetwórczej, społeczno-medycznej oraz usługowej. Natomiast kadra pedagogiczna ww. szkół, ze szczególnym uwzględnieniem nauczycieli teoretycznych przedmiotów zawodowych i instruktorów praktycznej nauki zawodu, może uzyskać wsparcie w ramach komplementarnego projektu pt. „Modernizacja systemu kształcenia kadry szkół zawodowych w Małopolsce" poprzez możliwość uczestniczenia w szkoleniach rozwijających kwalifikacje oraz zapoznania się z najnowszymi osiągnięciami techniczno-technologicznymi w poszczególnych branżach dzięki realizacji praktyk w wiodących firmach, zakładach rzemieślniczych i szkołach.

Modernizacja kształcenia zawodowego w Małopolsce

Projekt o zasięgu regionalnym na lata 2010-2014 obejmuje swoim wsparciem wszystkie szkoły zawodowe w Małopolsce kształcące w kluczowych dla rozwoju regionu branżach. Szkoły uczestniczące w projekcie mogą realizować własne programy rozwojowe oraz doposażyć się w specjalistyczny sprzęt oraz nowoczesne materiały dydaktyczne służące podniesieniu jakości i atrakcyjności kształcenia zawodowego.

Programy rozwojowe realizowane były w ramach opisywanego projektu przez 269 szkół zawodowych i placówek prowadzących kształcenie w 7 branżach, w tym 8 szkół podjęło realizację działań w roku 2012. Programy te obejmują kursy i szkolenia zawodowe, dodatkowe zajęcia pozalekcyjne i pozaszkolne dla uczniów, ukierunkowane na rozwój kompetencji kluczowych ze szczególnym uwzględnieniem nauk matematyczno-przyrodniczych, ICT (wykorzystanie technologii informatycznych w procesie kształcenia zawodowego) oraz języków obcych (wykorzystywanie terminologii zawodowej), efektywne programy doradztwa edukacyjno-zawodowego, w tym doradztwo indywidualne i grupowe oraz dodatkowe staże i praktyki. Dotychczas 200 szkół zostało wyposażonych w sprzęt techno-dydaktyczny, umożliwiający utworzenie nowoczesnych pracowni zawodowych. Wsparciem objęto dotychczas blisko 43 tys. uczniów i uczennic szkół zawodowych, w tym 15 tys. uczestniczyło we wsparciu w roku 2012. Realizowane były zajęcia dodatkowe dla uczniów w zakresie kompetencji matematyczno-przyrodniczych, informatycznych i języków obcych, a także kursy zawodowe przykładowo: kelnerskie, baristyczne, prawo jazdy kat. B; spawanie metodą MAG i łukowe elektrodą otuloną; projektowanie AutoCAD, automatyka i projektowanie robotów. W 2012 r. 7,7 tys. uczniów mogło zapoznać się z warsztatem pracy obranego przez siebie zawodu dzięki udziałowi w praktykach i wizytach zawodoznawczych, a 2,3 tys. uczniów szkół zawodowych uczestniczyło w zajęciach doradztwa zawodowego.

Efektem działań prowadzonych w projekcie jest zorganizowanie prac zespołów eksperckich wszystkich branż, których zadaniem było m.in. wypracowanie standardów współpracy szkół zawodowych z przedsiębiorstwami w formie dodatkowych staży i praktyk, a także stworzenie bazy pracodawców deklarujących chęć współpracy ze szkołami. W rezultacie zgromadzono blisko 300 deklaracji przedsiębiorców potwierdzających zainteresowanie różnymi praktycznymi formami wsparcia uczniów realizowanymi przez przedsiębiorców w ramach projektu.

W projekcie realizowane jest także poradnictwo zawodowe. Od początku jego realizacji z zajęć indywidualnych i grupowych dla uczniów szkół zawodowych Małopolski skorzystało ponad 6,3 tys. osób, w tym w 2012 r. – ok. 2,3 tys.

W II połowie 2012 r. w projekcie został wprowadzony komponent ponadnarodowy. Partnerami współpracy zostało Ministerstwo Edukacji Nauki i Kultury Kraju Związkowego Turyngia w Republice Federalnej Niemiec oraz Region Rhone Alpes we Francji. Współpraca dotyczy wypracowania wspólnych rozwiązań w zakresie innowacyjnych form nauczania w odniesieniu do wybranych branż zawodowych, a następnie próby ich zaadoptowania odpowiednio do możliwości i specyfiki małopolskich i francuskich szkół zawodowych. Zakres tematyczny komponentu jest szeroki zarówno pod względem merytorycznym jak i językowym. Uczniowie małopolskich szkół mają możliwość poznania specyfiki kształcenia, nowych metod i wykorzystywanych technologii zarówno w Niemczech jak i we Francji. Ponadto biorąc pod uwagę dominujące gałęzie gospodarki w regionach partnerskich, merytoryczne działania są zróżnicowane. Z partnerem niemieckim realizowane są główne działania z zakresu branży budowlanej i mechaniczno-mechatronicznej. Natomiast z partnerem francuskim wymiana doświadczeń ukierunkowana jest na branże usługową i turystyczno-gastronomiczną.

Instytucja realizująca projekt: Departament Edukacji i Kształcenia Ustawicznego – Wydział Kształcenia Zawodowego w partnerstwie z organami prowadzącymi szkoły publiczne dla młodzieży oraz szkoły niepubliczne o uprawnieniach szkół publicznych dla młodzieży w Małopolsce.

Wartość projektu: 147,6 mln zł.

Absolwenci według kierunków kształcenia

Ponadgimnazjalne szkoły zawodowe

W 2011 roku Małopolskie szkoły zawodowe opuściło ponad 27 tys. absolwentów. Najwięcej osób ukończyło kształcenie w zawodach administracyjno-usługowych. Ponad to w województwie przybyło sporo absolwentów (stosunkowo więcej niż średnio w kraju i w większości województw) w zawodach turystyczno-gastronomicznych oraz budowlanych.

Absolwenci szkół ponadgimnazjalnych wg kierunków kształcenia

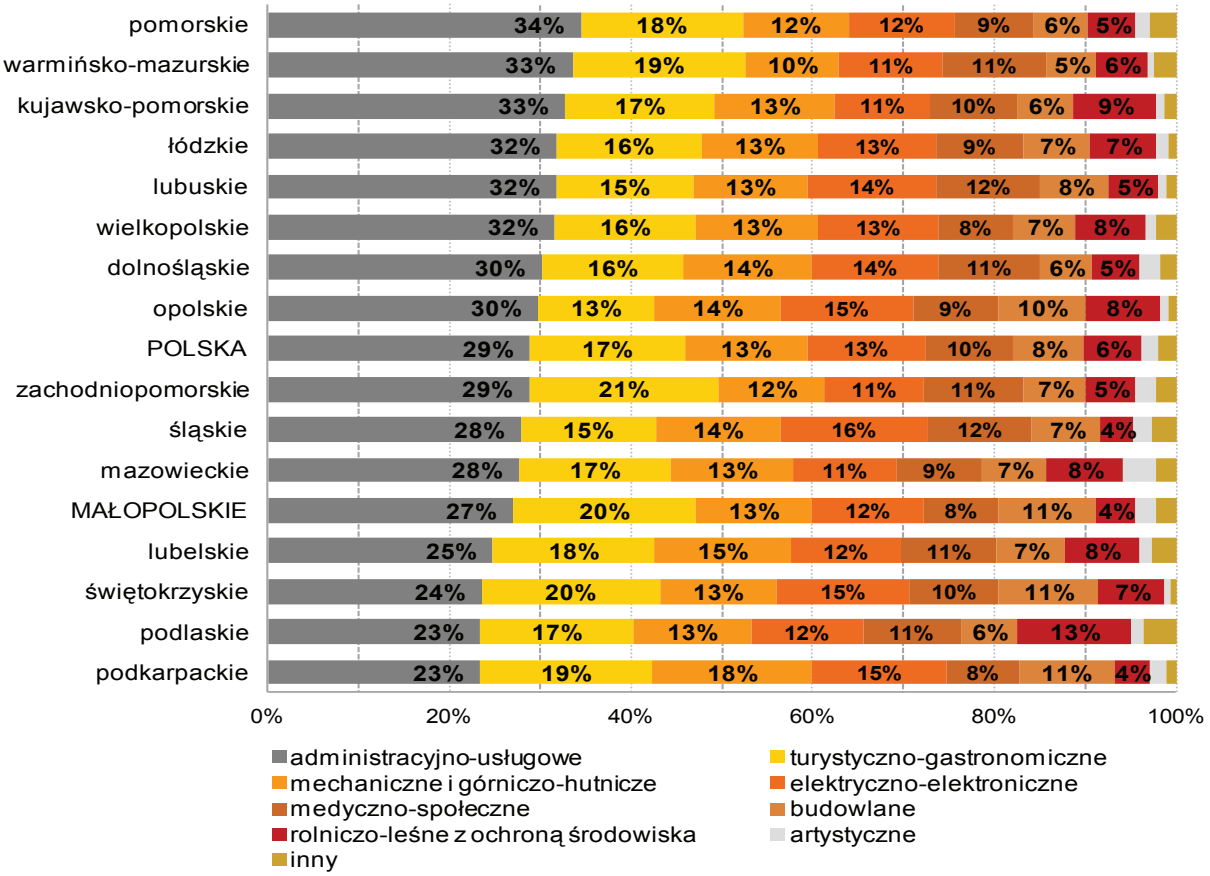

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Systemu Informacji Oświatowej

Powiaty znacząco różnią się między sobą ofertą edukacyjną. Patrząc na absolwentów, którzy w 2011 r. ukończyli szkoły zawodowe, widać w jakich powiatach, jakie obszary kształcenia były szczególnie mocno reprezentowane i tak:

- zawody administracyjno-usługowe w powiecie wadowickim (44% absolwentów w powiecie uzyskało zawód w tym obszarze), wielickim (44%),
- turystyczno-gastronomiczne: nowosądeckim (44%), tarnowskim (38%),
- mechaniczne i górniczo-hutnicze: proszowickim (38%), tarnowskim (25%), oświęcimskim (25%),
- elektryczno-elektroniczne: chrzanowskim (21%), wielickim (18%),
- budowlane: bocheńskim (26%), brzeskim (23%), limanowskim (23%),
- medyczno-społeczne: m. Kraków (17%), suskim (11%),
- rolniczo-leśne z ochroną środowiska: krakowskim (23%), proszowickim (22%),
- artystyczne: tatrzańskim (9%), m. Kraków (5%).

Zdecydowana większość absolwentów szkół zawodowych w rok po ukończeniu nauki wykazywała aktywność – pracowała (40%), uczyła się (20%), lub łączyła pracę z edukacją (ponad 20%). Absolwenci, którzy deklarowali stałe zatrudnienie, przeważnie wykorzystywali wiedzę zdobytą w szkole zawodowej. Natomiast zatrudnieni dorywczo lub poza granicami kraju w zdecydowanej większości wykonywali pracę niezwiązaną ze swoim kierunkiem kształcenia. Naukę kontynuowali przede wszystkim absolwenci technikum, podejmując studia zgodne z wyuczonym zawodem[9].

9 Por. Zawodowy start. Raport z badania losów absolwentów szkół zawodowych 2012, Małopolskie Obserwatorium Rynku Pracy i Edukacji,

Szkoły wyższe

Małopolska jest jednym z najważniejszych ośrodków akademickich w Polsce. Studiuje tutaj 12% wszystkich studentów w Polsce. Uczelnie w województwie cieszą się coraz większą popularnością wśród zagranicznych studentów.

Obserwowany przez kilkanaście ostatnich lat wzrost liczby studentów w województwie przekłada się cały czas na wzrost liczby absolwentów. W 2011 roku małopolskie uczelnie opuściło 55 tys. osób – o 14% więcej niż rok wcześniej[10]. Podobnie jak w całym kraju, w województwie najwięcej osób ukończyło kształcenie w zakresie nauk społecznych, gospodarki i prawa. To co wyróżnia Małopolskę, to najmniejszy wśród wszystkich województw odsetek absolwentów studiów pedagogicznych i najwyższy odsetek absolwentów nauk technicznych.

Absolwenci szkół wyższych wg kierunków kształcenia

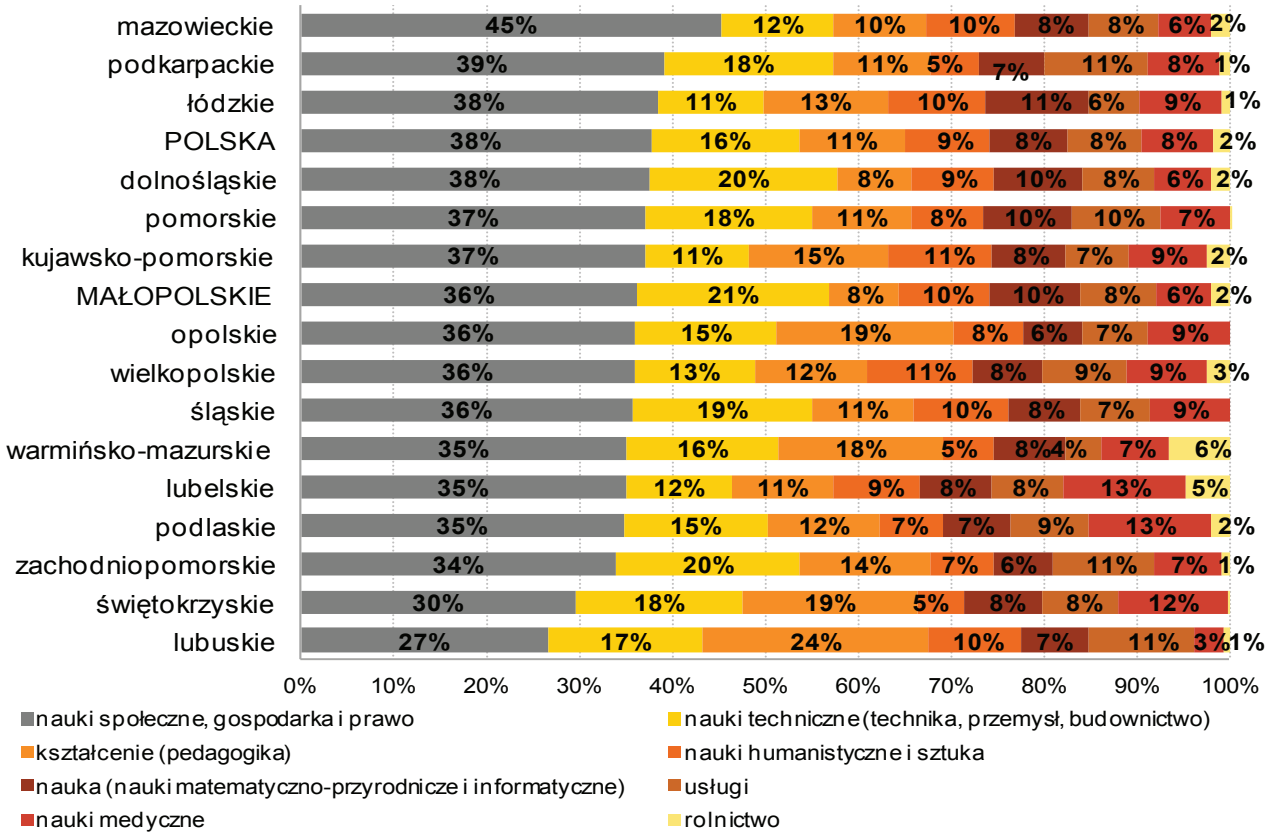

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUD, Bank Danych Lokalnych

Wyrównywanie szans edukacyjnych

Szanse edukacyjne dzieci w wieku przedszkolnym

W ostatnich latach zauważalna jest poprawa dostępności i jakości edukacji przedszkolnej w Małopolsce. Wskaźnik upowszechnienia edukacji przedszkolnej wzrasta, zwłaszcza na obszarach, na których jeszcze kilka lat temu nie funkcjonowały ośrodki wychowania przedszkolnego. Na sytuację tę wpływ mogą mieć zarówno czynniki zewnętrzne tzn. obniżenie wieku rozpoczęcia edukacji szkolnej i rocznego przygotowania przedszkolnego, większa dostępność miejsc w przedszkolach zapewniona między innymi dzięki projektom realizowanym w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, a także zmiany świadomościowe – wzrastające przekonanie o korzyściach płynących z wychowania przedszkolnego dla dalszego rozwoju dziecka.

Kraków, 2012

10 Por. Informacja sygnalna nr 10 Szkolnictwo wyższe w województwie małopolskim w 2011 r., Urząd Statystyczny w Krakowie, sierpień 2012

Funkcjonujące placówki nie pokrywają jednak pełnego zapotrzebowania – wciąż nie każde dziecko w wieku przedszkolnym może zostać objęte edukacją przedszkolną. Dysproporcje w tym zakresie są widoczne zwłaszcza na obszarach wiejskich, na których problemem nie jest wyłącznie niewystarczająca ilość miejsc przedszkolnych, ale także utrudniona do nich dostępność. Tym samym dalsze wspieranie polityki gmin w obszarze edukacji przedszkolnej jest niezmiernie istotne i powinno być kontynuowane w perspektywie 2014-2020.

Poziom uczestnictwa dzieci w wychowaniu przedszkolnym w ostatnich latach znaczcie wzrósł. Wychowaniem przedszkolnym objęte są dzieci w wieku 3-6 lat. Realizowane jest ono przede wszystkim w przedszkolach i oddziałach przedszkolnych przy szkołach podstawowych, a począwszy od roku szkolnego 2008/2009 także w zespołach wychowania przedszkolnego i punktach przedszkolnych.[11] W Małopolsce **w grupie wiekowej 3-6 lat** wychowaniu przedszkolnemu podlegało w roku szkolnym 2011/2012 niemal 71% dzieci, wobec niespełna 68% w roku poprzednim. W miastach odsetek ten wynosił prawie 86%, a zanotowany wzrost to 1,6 p.p. Natomiast na wsiach procent dzieci w wieku przedszkolnym w placówkach wzrósł aż o 4,7% w porównaniu z rokiem poprzednim, do poziomu około 59%[12].

Odsetek dzieci objętych edukacją przedszkolną w Małopolsce

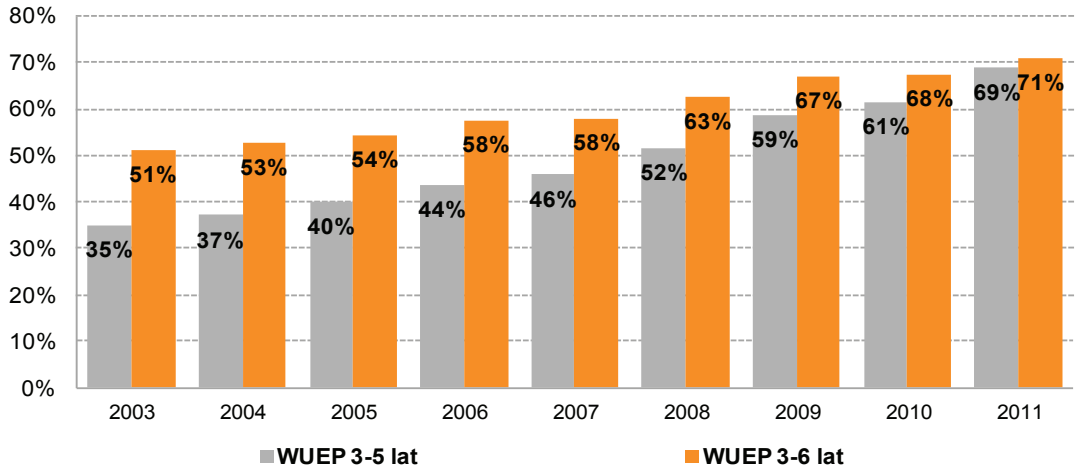

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Na przestrzeni lat 2003-2011 najbardziej zauważalny jest wzrost poziomu uczestnictwa w edukacji przedszkolnej dzieci w grupie wiekowej 3-5 lat. Wskaźnik ten wzrósł w tym czasie dwukrotnie (z 35% do niemal 71%).

Począwszy od roku szkolnego 2009/2010 dzieci sześcioletnie uzyskały możliwość rozpoczęcia edukacji w szkole podstawowej. Co roku część rodziców podejmuje decyzję o skorzystaniu z tej możliwości, zatem systematycznie spada liczba dzieci sześcioletnich w placówkach wychowania przedszkolnego. W Polsce w roku szkolnym 2010/2011 rozpoczęło naukę w pierwszej klasie szkoły podstawowej 14,5% sześciolatków, a w roku 2011/2012 z tej możliwości skorzystało już 23,8% sześciolatków[13].

Wzrasta jednocześnie wskaźnik upowszechnienia edukacji przedszkolnej wśród dzieci 5–letnich, co spowodowane jest także czynnikiem zewnętrznym – ustawowym obowiązkiem odbycia rocznego przygotowania przedszkolnego dla dzieci w tym wieku począwszy od roku szkolnego 2011/12. W Małopolsce w roku 2011 na 100 przed-

11 **Przedszkole** to placówka przeznaczona dla dzieci w wieku 3-6 lat, wspomagająca indywidualny rozwój, zapewniająca opiekę odpowiednią do potrzeb dziecka oraz przygotowująca go do nauki w szkole (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół – Dz. U. nr 61 poz. 624).
Oddział przedszkolny w szkole podstawowej jest podstawową jednostką organizacyjną przedszkola i w świetle art .61 ust.1 Ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. nr 256, poz. 2572, z późn. zm.) nie wchodzi w skład struktury organizacyjnej szkoły podstawowej. Oddział przedszkolny w szkole podstawowej zachowuje odrębność programową, a kształcenie i wychowanie w nim jest zorganizowane odmiennie niż w oddziałach szkoły podstawowej, na zasadach odnoszących się do działań zgodnie z ramowym statutem przedszkola. Zgodnie z zapisami Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 stycznia 2008 r., w sprawie rodzajów innych form wychowania przedszkolnego, warunków tworzenia i organizowania tych form oraz sposobu ich działania (Dz. U. z dnia 17 stycznia 2008 roku), wychowanie przedszkolne może być w następujących, innych niż przedszkola i oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych, formach: 1) **zespołach wychowania przedszkolnego**, w których zajęcia są prowadzone w niektóre dni tygodnia, 2) **punktach przedszkolnych**, w których zajęcia prowadzone są przez cały rok szkolny, z wyjątkiem przerw ustalonych przez organ prowadzący. Zajęcia wychowania przedszkolnego w zespołach i punktach mogą być prowadzone w grupach liczących od 3 do 25 dzieci.
12 Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2011/2012, GUS, Warszawa 2012
13 Dane ogólnopolskie na podstawie: Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2011/2012, GUS, Warszawa 2012

szkolaków w wieku 5 lat – 94 uczęszczało do ośrodków wychowania przedszkolnego, podczas gdy dla 4-latków było to 65 dzieci, a w grupie 3-latków - 50.

Wskaźnik upowszechnienia edukacji przedszkolnej (WUEP) w grupach wiekowych w Małopolsce w 2011

Grupa wiekowa	WUEP	WUEP – obszary wiejskie	WUEP – miasta
3-latki	50,2%	31,4%	73,4%
4-latki	65,1%	48,1%	86,9%
5-latki	93,7%	86,8%	102,4%
Razem 3-5 lat	**68,8%**	**54,3%**	**87,0%**
Razem 3-6 lat	**70,9%**	**59,1%**	**85,8%**

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Zmiany w ustawie o systemie oświaty zaproponowane przez MEN i przyjęte przez Radę Ministrów 18 grudnia 2012 r. są ukierunkowane na zwiększenie dostępności edukacji przedszkolnej również dla dzieci najmłodszych. Zgodnie z koncepcją MEN, od 1 września 2014 r. gminy zostaną zobowiązane do zapewnienia wszystkim dzieciom czteroletnim, a od dnia 1 września 2016 r., również wszystkim dzieciom trzyletnim miejsca realizacji wychowania przedszkolnego. Zakres proponowanych modyfikacji zawiera również propozycję przekształcenia z dniem 1 września 2014 r. oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych w przedszkola, przy jednoczesnym utworzeniu zespołów szkolno-przedszkolnych. Zmiany te wymagają podjęcia działań umożliwiających dostosowanie ośrodków wychowania przedszkolnego do realizacji nowych zadań, zwłaszcza, że objęcie od września 2014 r. obowiązkiem szkolnym dzieci 6-letnich spowoduje, iż zwolnią się miejsca przedszkolne, z których będą mogły skorzystać dzieci młodsze. Potrzeba modernizacji oddziałów przedszkolnych pod kątem dostosowania ich do potrzeb dzieci młodszych została dostrzeżona także na poziomie Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. W ramach *Zmniejszania nierówności w stopniu upowszechnienia edukacji przedszkolnej* Ministerstwo Rozwoju Regionalnego planuje przeznaczyć w najbliższych latach dodatkowe środki. Umożliwią one poprawę warunków funkcjonowania istniejących oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych i przygotowanie ich do świadczenia wysokiej jakości usług na rzecz dzieci w wieku przedszkolnym.

Jak wskazują dane GUS, w 2011 r., **w grupie dzieci w wieku 3-5 lat**[14] wskaźnik upowszechnienia edukacji przedszkolnej wyniósł w Małopolsce 68,8%, podczas gdy jeszcze w 2006 r. znacznie mniej niż połowa dzieci w wieku 3-5 lat była objęta opieką przedszkolną. Na poniższych mapach porównano wartości wskaźnika z roku 2008 (na początku realizacji PO KL) oraz z roku 2011 (najświeższe ogólnodostępne dane). Na przestrzeni tych lat poprawa zauważalna jest zwłaszcza na obszarach, na których w 2008 r. poziom upowszechnienia edukacji przedszkolnej był najniższy. Wówczas w 24 gminach województwa małopolskiego edukacją przedszkolną objętych było mniej niż 15% dzieci w wieku 3-5 lat. Obecnie nie identyfikuje się gmin, w których poziom ten byłby aż tak niski. Także w przedziale 15-30% znalazły się nieliczne gminy. Obecnie w 3/4 małopolskich gmin co najmniej połowa dzieci jest objęta edukacją przedszkolną, podczas gdy w 2008 r. była to niespełna 1/3 gmin.

Pomimo poprawy sytuacji w zakresie poziomu upowszechnienia edukacji przedszkolnej, nadal zauważalne są dysproporcje obszarowe w tym zakresie, zwłaszcza pomiędzy miastami, a obszarami wiejskimi. W roku 2011 wskaźnik upowszechnienia edukacji przedszkolnej w grupie wiekowej 3-5 lat w Małopolsce dla obszarów wiejskich osiągnął poziom nieco ponad 54%, podczas gdy w miastach wyniósł on 87%.

14 W analizie uwzględniono wskaźnik upowszechnienia edukacji przedszkolnej w grupie wiekowej 3-5 lat zgodnie z metodologią pomiaru tego wskaźnika zalecaną w *Szczegółowym Opisie Priorytetów PO KL* stosowaną do roku 2012

Wskaźnik upowszechnienia edukacji przedszkolnej dla dzieci w wieku 3-5 lat w 2008 i 2011 r.

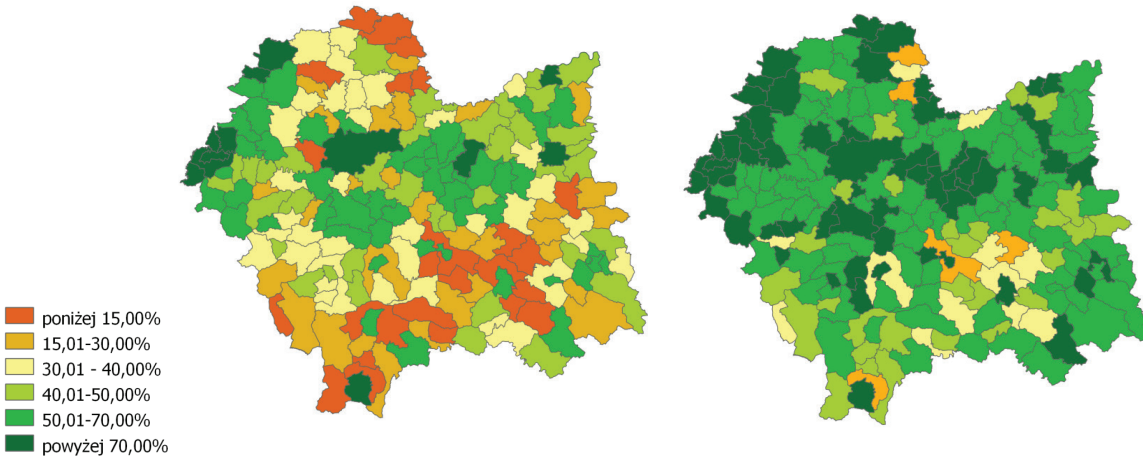

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Jak zauważono w raporcie „Edukacja przedszkolna" pod red. P. Swianiewicza, dostęp do edukacji przedszkolnej na obszarach wiejskich ma także wymiar przestrzenny. Przedszkole powinno się znajdować w pobliżu miejsca zamieszkania dziecka, a sama liczba miejsc przedszkolnych nie zawsze ma decydujący wpływ na faktyczną dostępność. Zgodnie z zapisami ustawy o systemie oświaty[15], sieć przedszkoli powinna być tak zorganizowana, by dziecko objęte obowiązkowym wychowaniem przedszkolnym miało do niego nie dalej niż 3 km. Jeśli odległość jest większa, gmina powinna zapewnić bezpłatny transport. We wspomnianym raporcie zestawiono liczbę przedszkoli z liczbą wsi (sołectw) w gminach miejsko-wiejskich. Metoda ta ujawniła, iż w 2009 r. w ponad 90% gmin w Polsce zidentyfikowano sołectwa, w których nie było żadnego przedszkola dostępnego dla dzieci zamieszkałych w tej miejscowości.[16] Jest to oczywiście metoda uproszona, nie mniej zebrane dane potwierdzają tezę o utrudnionej dostępności do edukacji przedszkolnej na wsiach.

Dotychczas w Małopolsce realizowane były przedsięwzięcia zakładające tworzenie przedszkoli oraz innych form wychowania przedszkolnego, a także wspierające już istniejące placówki (o ile przyczyniało się to do zwiększonego uczestnictwa dzieci w wychowaniu przedszkolnym). Wsparcie z PO KL otrzymywały głównie gminy, w których poziom upowszechnienia edukacji przedszkolnej był najniższy (nie przekroczył 30%). Na ten cel przeznaczono 67,7 mln zł, co pozwoliło objąć wsparciem 122 ośrodki wychowania przedszkolnego w 47 gminach Małopolski. Ze środków EFS w latach 2008-2012 utworzonych zostało 71 ośrodków wychowania przedszkolnego, z czego ponad połowę stanowiły punkty przedszkolne. Przedszkola i punkty umożliwiły uczestnictwo w zajęciach przedszkolnych ok. 5,9 tys. dzieci w wieku 3-5 lat, w tym 88% z nich pochodziło z obszarów wiejskich Małopolski. Wszystkie dzieci, które rozpoczęły udział w zajęciach przedszkolnych w roku 2012 pochodziły z obszarów wiejskich – 449 dzieci.

W roku 2012 ogłoszono kolejny nabór na projekty zwiększające dostępność opieki przedszkolnej w gminach o najniższym wskaźniku upowszechnienia edukacji przedszkolnej. W roku 2013 rozpocznie się realizacja dalszych 27 projektów przedszkolnych, w tym 5 projektów w gminach, w których mniej niż 30% dzieci objętych jest edukacją przedszkolną. Szacuje się, iż pozwolą one objąć wsparciem 29 ośrodków wychowania przedszkolnego. W większości będą to ośrodki prowadzone w formule integracyjnej (przedszkola bądź punkty przedszkolne), co jest związane z premiowaniem projektów tego rodzaju w 2012 r. w Małopolsce oraz zwolnieniem ich z konieczności spełnienia restrykcyjnych kryteriów, które obowiązywały w konkursie[17]. Tym samym Małopolska wykorzystała szansę wsparcia placówek pracujących z dziećmi o specjalnych potrzebach edukacyjnych jaką stworzył Europejski Fundusz Społeczny. Rozwiązanie przyjęte w regionie polegające na tym, iż kryterium dostępu dotyczące maksymalnej wartości dofinansowania projektu nie dotyczyło projektów zakładających uruchomienie/wsparcie w przedszkolu oddziału integracyjnego, oddziału specjalnego lub utworzenia/wsparcia przedszkola specjalnego, zostało dostrzeżone i wskazane jako dobra praktyka w raporcie „Ocena ośrodków wychowania przedszkolnego, utworzonych lub wspartych ze środków finansowych EFS w ramach Poddziałania 9.1.1 PO KL" realizowanym na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego[18].

Zwiększenie dostępności edukacji przedszkolnej następuje zatem w Małopolsce dwutorowo. Z jednej strony podnoszona jest atrakcyjność oferty edukacyjnej w już istniejących ośrodkach, z drugiej tworzone są nowe miejsca

15 Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty () tekst jedn. Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 ze zm.).
16 Edukacja Przedszkolna pod red. Pawła Swianiewicza, *Polityka samorządów gminnych w zakresie edukacji przedszkolnej*, Biblioteczka Oświaty Samorządowej, Tom 4, red. serii Jan Herczyński, Warszawa 2012
17 Dla pozostałych projektów obowiązywało znaczące ograniczenie ich maksymalnej wartości oraz brak możliwości obejmowania wsparciem ośrodka, który był objęty działaniami projektowymi z PO KL w latach wcześniejszych.
18 Ocena ośrodków wychowania przedszkolnego, utworzonych lub wspartych ze środków finansowych EFS w ramach Poddziałania 9.1.1 PO KL, Raport końcowy, zamawiający – Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, wykonawca – Ośrodek Ewaluacji Sp. z o.o., Warszawa, 2012

przedszkolne na obszarach, na których od lat odnotowuje się najniższy poziom uczestnictwa dzieci w wychowaniu przedszkolnych. Są to głównie obszary wiejskie, gdzie edukacja przedszkolna jest dostępna w niewystarczającym zakresie, co pozwala zapobiegać różnicowaniu szans edukacyjnych dzieci na najwcześniejszym etapie kształcenia. Istotną kwestią są projekty mające na celu włączanie dzieci niepełnosprawnych w edukację przedszkolną. Dotychczasowo projekty realizowane ze środków EFS umożliwiły zwiększenie dostępności edukacji przedszkolnej dla dzieci niepełnosprawnych poprzez utworzenie oddziałów integracyjnych (5 projektów) oraz dodatkowego oddziału w przedszkolu specjalnym (1 projekt). Projekty, których realizacja rozpocznie się od 2013 r. w większości zakładają objęcie działaniami ośrodków integracyjnych – blisko 59% wszystkich ośrodków obejmowanych wsparciem w 2013 r. to przedszkola bądź punkty przedszkolne prowadzone w formie integracyjnej. Co istotne, projekty te zakładają głównie tworzenie ośrodków integracyjnych w gminach, w których poziom uczestnictwa dzieci w wychowaniu przedszkolnym jest najniższy w skali regionu.

Jak wskazano w raporcie końcowym z badania pn. „Upowszechnienie edukacji przedszkolnej w Małopolsce", placówki przedszkolne, które otrzymały wsparcie ze środków EFS są wysoko oceniane przez rodziców jako spełniające ich oczekiwania zarówno pod względem wyglądu i wyposażenia, jak również oferowanych zajęć dodatkowych. Są to placówki wybierane w pierwszej kolejności, w których liczba chętnych jest większa niż liczba miejsc. Badania wykazały, iż środki przeznaczone na otwieranie bezpłatnych przedszkoli są wydatkowane efektywnie, co potwierdzają opinie dyrektorów przedszkoli oraz rodziców. Środki te zachęciły znaczny odsetek osób posiadających dzieci w wieku przedszkolnym do posłania ich do placówek przedszkolnych. Co istotne, były to zwłaszcza dzieci z obszarów wiejskich.[19]

Istotnym elementem wspierania edukacji przedszkolnej ze środków EFS są także oddolne inicjatywy edukacyjne na terenach wiejskich. Spośród 614 oddolnych inicjatyw edukacyjnych podjętych w latach 2007-2012, niemal 1/3 ukierunkowana była na wsparcie edukacji przedszkolnej i zaangażowała środki w wysokości przekraczającej 8,7 mln zł. Projekty te pozwalały m.in. na prowadzenie zajęć dodatkowych w przedszkolach i innych formach edukacji przedszkolnej, w tym zajęć o tematyce kulturalno-artystycznej (50% spośród projektów przedszkolnych), językowych (41%), logopedycznych (24%), pomocy psychologiczno-pedagogicznej (16%), zajęć rehabilitacyjno-sportowych i rekreacyjnych (16%), a także warsztatów dla rodziców z zakresu rozwoju intelektualnego i psychospołecznego dzieci (31% spośród projektów wspierających edukację przedszkolną w ramach *Oddolnych Inicjatyw Edukacyjnych*).

Największym wyzwaniem stojącym przed ośrodkami wychowania przedszkolnego tworzonymi ze środków EFS jest zachowanie ich trwałości funkcjonowania już po zakończeniu projektu i zaprzestaniu dofinansowania. Tak rozumiana przeżywalność struktur przedszkolnych jest zróżnicowana. Z danych zebranych przez WUP w Krakowie[20] wynika, iż z 71 dotychczasowo utworzonych ośrodków, w roku szkolnym 2012/13 działało nadal 59 ośrodków (83%), z czego dla 11 ośrodków projekt finansowany z EFS nadal trwał. Finansowanie z PO KL zakończono dla 60 ośrodków utworzonych w latach 2008-2010, z których nadal funkcjonuje 48 ośrodków (80%), w tym 43 ośrodki prowadzone przez podmiot, który realizował projekt i 5 ośrodków przejętych przez inny podmiot, co wiązało się ze zmianą struktur organizacyjnych. Dotychczasowo nowe ośrodki tworzone były głównie przez jednostki samorządu terytorialnego, które utworzyły ponad połowę wszystkich przedszkoli i punktów powstałych dzięki środkom z PO KL. Przedszkola tworzyły także organizacje pozarządowe, firmy prywatne oraz Kościół Katolicki. Biorąc pod uwagę projekty już zakończone, najwyższą trwałość osiągnęły ośrodki wychowania przedszkolnego tworzone przez firmy prywatne. Wszystkie spośród 10 ośrodków utworzonych przez te podmioty, funkcjonowały w roku szkolnym 2012/13. Efektywność pozostałych podmiotów prezentuje poniższa tabela. W przypadku jednostek samorządu terytorialnego – na 39 utworzonych ośrodków, nadal funkcjonuje ok. ¾ z nich. Jednostki samorządu terytorialnego miały przy tym jako jedyne obowiązek sfinansowania z własnych środków 15% wartości projektu[21], zatem od samego początku współuczestniczyły w finansowaniu inwestycji przedszkolnych. Niestety nie we wszystkich przypadkach udało się utrzymać funkcjonowanie ośrodka już po zakończeniu projektu, a jako najczęstszy powód takiej sytuacji Projektodawcy wskazywali „brak chętnych", a także brak środków na funkcjonowanie oraz likwidację szkoły, przy której działał ośrodek wychowania przedszkolnego.

19 Raport końcowy z badania pn. *Upowszechnianie edukacji przedszkolnej w Małopolsce. Stan i kierunki wsparcia*, Collect Consulting S.A., Katowice, listopad 2011

20 Na potrzeby niniejszego opracowania, do Projektodawców, którzy utworzyli w latach 2008-2010 ośrodki wychowania przedszkolnego dzięki środkom EFS, została rozesłana krótka ankieta. Badanie przeprowadzono w dniach 4-8.04.2013 r. uzyskując informację o wszystkich 71 utworzonych ośrodkach. Projektodawcy odpowiadali na pytanie, czy dany ośrodek nadal funkcjonuje. Mogli także wskazać najistotniejsze powody zaprzestania działalności.

21 W latach 2008-2010 obowiązywało kryterium dostępu, zgodnie z którym w przypadku wniosków o dofinansowanie realizacji projektów składanych przez jst lub ich jednostki organizacyjne wymagany był wkład własny w wysokości 15% wartości projektu.

Trwałość ośrodków przedszkolnych w zależności od formy organizacyjnej podmiotu, który realizował projekt w PO KL

Forma prawna Projektodawcy	Liczba utworzonych ośrodków wychowania przedszkolnego	Liczba ośrodków, które nadal funkcjonują	Udział ośrodków, które nadal funkcjonują w stosunku do wszystkich ośrodków utworzonych przez daną grupę podmiotów
JST	39	29	74%
Firma	10	10	100%
NGO	9	8	89%
Kościół Katolicki	2	1	50%
Razem	**60**	**48***	**80%**

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Krakowie, zestawienie obejmuje projekty zakończone, stan na 5.04.2013 r.
**W liczbie tej uwzględniono także 5 ośrodków, które zostały przejęte przez inny podmiot po zakończeniu projektu.*

Powyższe dane wskazują na przełamanie dotychczasowej tendencji niskiej trwałości ośrodków wychowania przedszkolnego w województwie małopolskim ukazanej w raporcie ORE[22], gdzie średnia trwałość nowoutworzonych placówek przedszkolnych w Małopolsce została określona na poziomie 53%. Wówczas wzięto pod uwagę projekty zakończone do dnia 31.12.2011 r., a w przypadku Małopolski tylko 10 projektów zakończyło się w tym terminie.

Jak wykazano w raporcie „Upowszechnienie edukacji przedszkolnej w Małopolsce. Stan i kierunki wsparcia", sytuacja związana z funkcjonowaniem placówek przedszkolnych powstałych dzięki środkom EFS po zakończeniu realizacji projektu, jest zróżnicowana w zależności od gminy. Często decyzja odnośnie dalszego funkcjonowania podejmowana była pod koniec okresu realizacji projektu. W tej sytuacji wielu rodziców podejmowało decyzję o przeniesieniu dziecka do innego przedszkola już po zakończeniu projektu. W konsekwencji prowadziło to do utraty najważniejszej grupy potencjalnych klientów – osób, które już posyłały dzieci do danego ośrodka i były zadowolone z oferowanych usług. Decyzja o dalszym funkcjonowaniu placówki wiązała się natomiast z obciążeniem finansowym dla rodziców. Koszty ponoszone wówczas przez rodziców to wyżywienie, zajęcia dodatkowe oraz godziny ponadustawowe, podczas których dziecko przebywa w placówce. We wspomnianym raporcie podkreślono, iż po zakończeniu projektu funkcjonowanie placówek przedszkolnych wygląda nieco inaczej niż w trakcie jego trwania. Ze względów finansowych istnieje konieczność zrezygnowania z większości zajęć dodatkowych, w niektórych przypadkach zostają także skrócone godziny otwarcia placówki[23]. Potwierdzają to także tezy stawiane w raporcie ORE – zajęcia dodatkowe są utrzymywane głównie w środowiskach miejskich, gdzie rodzice są w stanie je finansować. Na wsi rezygnuje się z zajęć, a także z opieki psychologa (czasem nawet logopedy). Po zakończeniu projektu za finansowanie działań odpowiadają przede wszystkim samorządy, a w następnej kolejności rodzice. Trzecim źródłem finansowania są inne środki unijne. Dla utrzymania trwałości przy jednoczesnym zapewnieniu dotychczasowej jakości edukacji przedszkolnej, ważne jest zarówno stabilne finansowanie, jak i przekonanie władz gminnych o potrzebie edukacji przedszkolnej, świadomość i motywacja rodziców, a także adekwatne przygotowanie nauczycielek.[24]

Kwestia trwałości placówek przedszkolnych jest zatem problemem złożonym, uzależnionym od wielu czynników. W związku ze złożonością problemu i trudnościami z jakimi muszą się zmierzyć organy prowadzące w procesie przejmowania ciężaru finansowania ośrodków po zakończeniu projektu, udział ośrodków, które nadal funkcjonują w stosunku do wszystkich ośrodków utworzonych w PO KL na poziomie 80% można uznać za zadowalający.

Szanse edukacyjne dzieci i młodzieży w wieku szkolnym

Poziom nauczania w małopolskich szkołach – mierzony wynikami egzaminów zewnętrznych – jest wyższy niż średnio w kraju. Zarówno na sprawdzianie, egzaminie gimnazjalnym jak i maturze w 2012 roku uczniowie osiągnęli wyniki lepsze niż przeciętnie w Polsce. Niemniej egzaminy kolejny raz uwidoczniły negatywne zjawiska takie jak rozbieżność pomiędzy osiągnięciami uczniów ze szkół wiejskich i uczniów ze szkół miejskich.

22 Ocena ośrodków wychowania przedszkolnego, utworzonych lub wspartych ze środków finansowych EFS w ramach Poddziałania 9.1.1 PO KL, Raport końcowy, zamawiający – Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, wykonawca – Ośrodek Ewaluacji Sp. z o.o., Warszawa, 2012
23 Raport końcowy z badania pn. Upowszechnianie edukacji przedszkolnej w Małopolsce. Stan i kierunki wsparcia, Collect Consulting S.A., Katowice, listopad 2011
24 Ocena ośrodków wychowania przedszkolnego, utworzonych lub wspartych ze środków finansowych EFS w ramach Poddziałania 9.1.1 PO KL, Raport końcowy, zamawiający – Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, wykonawca – Ośrodek Ewaluacji Sp. z o.o., Warszawa, 2012

Wsparcie z funduszy europejskich nakierowane jest przede wszystkim na wyrównywanie szans edukacyjnych w tym pomiędzy uczniami ze szkół wiejskich i miejskich. Pomoc uzyskują zarówno uczniowie, u których zdiagnozowano braki wiedzy, jak i uczniowie szczególnie uzdolnieni.

W 2012 roku do sprawdzianu podeszło ponad 33,9 tys. uczniów kończących szkoły podstawowe z Małopolski. Uczniowie średnio uzyskali na egzaminie 23,66 punktów na 40 możliwych, średnio w kraju 22,75. Z każdej części uczniowie z Małopolski uzyskali wyniki wyższe niż uczniowie w Polsce. Ponownie najlepiej wypadła część sprawdzająca korzystanie z informacji, najgorzej część weryfikująca wykorzystywania wiedzy w praktyce.

Jak pokazują dane OKE Kraków[25], w województwie małopolskim na sprawdzianie było najmniej uczniów z wynikami niskimi (od 0 do 18), a najwięcej z wynikami wysokimi (powyżej 32 punktów)[26].

Odsetek uczniów uzyskujących poszczególną liczbę punktów na sprawdzianie

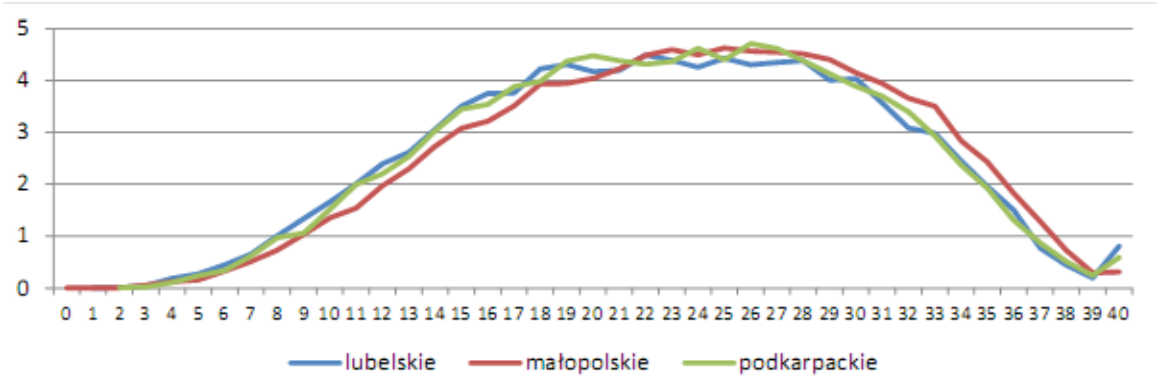

Źródło: Sprawozdanie ze sprawdzianu w szóstej klasie szkoły podstawowej w 2012 roku, Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Krakowie, Kraków, maj 2012

Już na etapie nauki w szkole podstawowej uwidaczniają się znaczące różnice w poziomie nauczania w poszczególnych powiatach Małopolski. W dużych miastach (zwłaszcza w Krakowie, ale także w Tarnowie i Nowym Sączu) oraz okolicach Krakowa uczniowie osiągnęli na sprawdzianie wyniki średnie lub wysokie. Niewielu uczniów (mniej niż 20%) uzyskało wyniki niskie. Wyniki niskie odnotowano przede wszystkim na obrzeżach województwa tj. w powiatach tatrzańskim, dąbrowskim i suskim (ponad ¼ uczniów).

Odsetek uczniów z wynikiem niskim na sprawdzianie

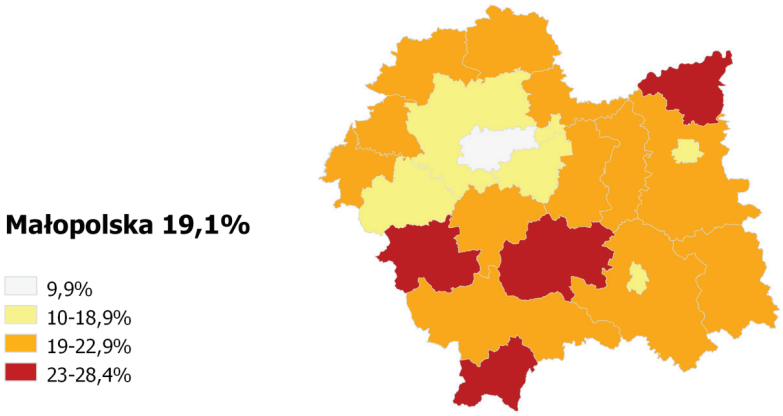

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych OKE

W 2012 roku do egzaminu gimnazjalnego w Małopolsce podeszło ponad 36,2 tys. uczniów gimnazjów, z czego 89% uczniów zdawało język angielski. Podobnie jak w poprzednich latach średnie wyniki w województwie były wyższe niż przeciętnie w kraju. Warto zauważyć, że dziewczęta uzyskały znacząco wyższe wyniki niż chłopcy w części z języka polskiego (o 10 punktów procentowych). Z pozostałych części chłopcy i dziewczynki uzyskali zbliżone rezultaty. Ponadto uczniowie ze szkół wielkomiejskich ponownie uzyskali wyższe wyniki niż uczniowie ze szkół wiejskich. Największe różnice widać w części matematycznej. Uczniowie z dużych miast otrzymali o 9 punktów procentowych wyniki wyższe niż uczniowie ze szkół wiejskich.

25 z obszaru jej działania tj. województw małopolskiego, podkarpackiego i lubelskiego
26 Sprawozdanie ze sprawdzianu w szóstej klasie szkoły podstawowej w 2012 roku, Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Krakowie, Kraków, maj 2012

Średnie wyniki z egzaminu gimnazjalnego w 2012 roku (% maksymalnej liczby punktów z każdej części)

Rodzaj egzaminu	Małopolska	Polska
cz. humanistyczna z języka polskiego	68%	65%
cz. humanistyczna z historii i wiedzy o społeczeństwie	63%	61%
cz. matematyczno-przyrodnicza z matematyki	50%	47%
cz. matematyczno-przyrodnicza z przedmiotów przyrodniczych	51%	50%
cz. język angielski podstawowy	64%	63%
cz. język angielski rozszerzony	45%	46%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z OKE i CKE

Do egzaminu maturalnego w 2012 roku podeszło prawie 31,9 tys. uczniów z Małopolski[27]. Egzamin sukcesem zakończyło 82% z nich (zdawalność matury w Polsce wyniosła 80%), przy czym w liceach ogólnokształcących maturę zdało 91% uczniów, w technikach 73%. Ponownie najgorzej poradzili sobie uczniowie ze szkół uzupełniających po szkołach zasadniczych zawodowych: w liceach uzupełniających maturę zdało 27% uczniów, w technikach 23%.

Powiaty różnią się odsetkiem sukcesów na maturze. Ogólnie rzecz biorąc, w ostatnich latach, ciągle się utrzymują duże różnice pomiędzy powiatami. Zdawalność w powiecie wadowickim była o ponad 20% wyższa niż w powiecie proszowickim. Powiat wadowicki od 2010 roku charakteryzuje się najwyższą zdawalnością w województwie. Uczniowie z powiatów proszowickiego, tarnowskiego i miechowskiego osiągają zdawalność znacznie poniżej średniej wojewódzkiej. Zauważalna poprawa zdawalności wystąpiła w powiecie bocheńskim (z okolic średniej wojewódzkiej do ścisłej czołówki) oraz powiecie tatrzańskim, który jeszcze w 2009 roku uzyskiwał jedne z najsłabszych wyników, a obecnie ma zdawalność w okolicach średniej wojewódzkiej.

Zdawalność matury w 2012 roku

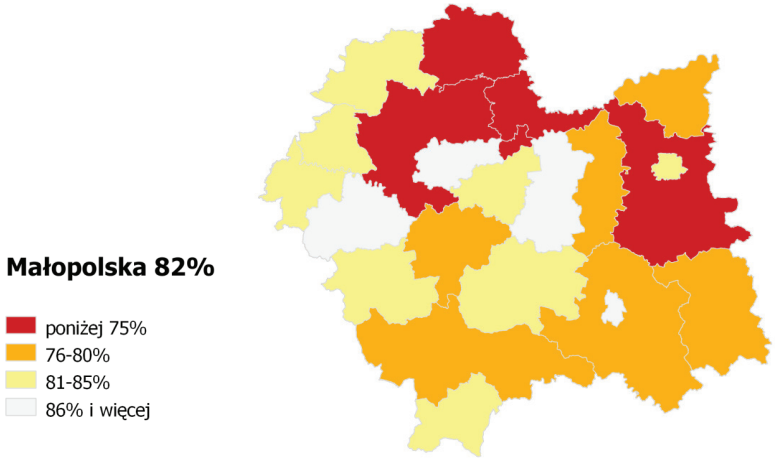

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych OKE

W Małopolsce zrealizowano dotychczas 1112 programów rozwojowych[28] szkół prowadzących kształcenie ogólne (podstawowych, gimnazjów i ponadgimnazjalnych[29]), w tym niemal 66% na obszarach wiejskich. Poprzez programy rozwojowe udało się wesprzeć niemal 119,9 tys. osób, w tym 114,4 tys. uczniów, co zaangażowało środki w wysokości 172,7 mln zł. Średnia wysokość wsparcia w przeliczeniu na 1 uczestnika projektu wyniosła ponad 1,4 tys. zł. W roku 2012 realizację programów rozwojowych dla 8,5 tys. uczniów rozpoczęły 132 szkoły ogólnokształcące, w tym 117 szkół działało na obszarach wiejskich.

27 Uczniowie, którzy podeszli do matury po raz pierwszy, do wszystkich obowiązkowych części.
28 Programy rozwojowe są finansowane w ramach Poddziałania 9.1.2 PO KL *Wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów z grup o utrudnionym dostępie do edukacji oraz zmniejszanie różnic w jakości usług edukacyjnych.*
29 Zdecydowaną większość szkół objętych wsparciem w ramach Poddziałania 9.1.2 stanowiły szkoły podstawowe i gimnazjalne (ponad 90%).

W ramach programów rozwojowych pomocą objęto zarówno uczniów, u których zdiagnozowano braki wiedzy, jak i uczniów szczególnie uzdolnionych. W programach rozwojowych podjętych do końca 2012 r., najbardziej popularne były zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze (92% projektów konkursowych) oraz zajęcia pozalekcyjne i pozaszkolne ukierunkowane na rozwój kompetencji kluczowych (także 92%). Popularne były także usługi doradcze i opieka psychologiczno-pedagogiczna dla uczniów (71% projektów). Mniejszym zainteresowaniem cieszyło się poradnictwo i doradztwo edukacyjno-zawodowe występujące w około połowie projektów konkursowych. W programach rozwojowych szkół przewidziano także wprowadzenie innowacyjnych form nauczania i oceniania (15% projektów). W nielicznych przedsięwzięciach założono wprowadzenie narzędzi i programów efektywnego zarządzania placówką oświatową (2% projektów).

Tematyka prowadzonych zajęć była bardzo szeroka niezależnie, czy były to zajęcia wyrównawcze i specjalistyczne, czy też zajęcia rozwijające uzdolnienia. Zarówno wśród zajęć wyrównujących istniejące dysproporcje, jak i w grupie zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych dominowała tematyka matematyczno-przyrodnicza (91% zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych, 86% zajęć dydaktyczno-wyrównawczych i specjalistycznych). Wśród zajęć wyrównawczych popularna była także tematyka humanistyczna (62% projektów) i języki obce (52% projektów). W tej grupie pojawiły się także zajęcia artystyczne będące formą terapii dla dzieci niepełnosprawnych oraz sportowe (głównie gimnastyka korekcyjna). Zajęcia pozalekcyjne i pozaszkolne rozwijające kompetencje kluczowe koncentrowały się głównie na tematyce językowej (82%) oraz informatycznej (72%). Popularne były także szeroko rozumiane zajęcia artystyczne (57%). W ponad ¼ projektów zakładających przeprowadzenie zajęć rozwijających kompetencje kluczowe uwzględniono tematykę przedsiębiorczości.

W roku 2012 uzyskało dofinansowanie 21 projektów kierowanych do szkół, w których dotychczas nie realizowano programów rozwojowych współfinansowanych ze środków EFS, ich realizacja rozpocznie się w roku 2013. Projekty te adresowane są do ok. 4,4 tys. osób i pozwolą na realizację 38 programów rozwojowych szkół zlokalizowanych na obszarach wiejskich. Są to głównie szkoły gimnazjalne. Struktura zajęć, jakie zostaną podjęte jest zbliżona do dotychczasowej – we wszystkich projektach przewidziano zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze oraz zajęcia pozalekcyjne i pozaszkolne ukierunkowane na rozwój kompetencji kluczowych. Jest to związane z koniecznością zapewnienia kompleksowości wsparcia w ramach programu rozwojowego szkoły. Tematyka zajęć także pozostaje zbliżona – dominują zajęcia matematyczno-przyrodnicze oraz języki obce. Co istotne, odnotowano znaczny wzrost udziału projektów zakładających prowadzenie poradnictwa i doradztwa edukacyjno-zawodowego w szkołach ogólnych – z 52% w dotychczas rozpoczętych projektach konkursowych, do 90% w 21 projektach dofinansowanych w 2012 r. Z jednej strony związane jest to z kierowaniem wsparcia głównie do szkół gimnazjalnych, które otrzymywały dodatkowe punkty strategiczne za uwzględnienie elementów doradztwa w programach rozwojowych, z drugiej, świadczy to o wzroście świadomości organów prowadzących szkoły, co do znaczenia doradztwa zawodowego. Poziom szkoły gimnazjalnej to etap, na którym uczeń po raz pierwszy dokonuje wyboru determinującego jego dalszą ścieżkę edukacyjną, a także zawodową. Badanie przeprowadzone przez Małopolskie Obserwatorium Rynku Pracy i Edukacji, z którego wnioski opublikowano w raporcie pt. „Doradztwo edukacyjno-zawodowe w Małopolsce”[30], potwierdziło, iż na tym etapie edukacji doradztwo ma często charakter niezorganizowany i incydentalny, a dostęp uczniów szkół gimnazjalnych do usług doradczych jest nierówny i niepełny. Programy rozwojowe podejmowane w ramach PO KL dotyczą tylko wybranych szkół, których wniosek o dofinansowanie został przyjęty do realizacji. To nie wystarczy, aby zapewnić kompleksowe doradztwo edukacyjno-zawodowe w regionie, nie mniej jednak ma ogromne znaczenie w procesie podnoszenia świadomości co do samego znaczenia doradztwa zawodowego na etapie edukacji formalnej. Polityka regionu umożliwiająca nagradzanie projektów, które przewidują doradztwo edukacyjno-zawodowe wpłynęła zatem na większe zainteresowanie tą formą wsparcia wśród organów prowadzących szkoły, a tym samym otworzyła możliwości tworzenia wewnątrzszkolnego systemu doradztwa zawodowego w szkołach realizujących projekty z PO KL.

Na początku 2013 r., podjęto decyzję o dofinansowaniu kolejnych 14 projektów w ramach tzw. nadkontraktacji[31]. Realizacja tych projektów rozpocznie pod koniec 2013 r. Obejmą one 20 szkół zlokalizowanych na obszarach wiejskich (głównie szkół gimnazjalnych). Projekty te adresowane są do ok. 1,8 tys. uczniów i bez wyjątku zakładają realizację zajęć dydaktyczno-wyrównawczych oraz pozalekcyjnych i pozaszkolnych ukierunkowanych na rozwój kompetencji kluczowych. Popularne jest także prowadzenie doradztwa edukacyjno-zawodowego dla uczniów (79% projektów), jak również doradztwa i opieki pedagogiczno-psychologicznej (71% projektów).

Programy rozwojowe realizowane w Małopolsce dotyczą nie tylko szkół, ale także placówek takich jak młodzieżowe ośrodki wychowawcze. Województwo Małopolskie wdrożyło program realizacji zajęć pozalekcyjnych w ośrodkach wychowawczych w projekcie systemowym „ICT-Inspirujące-Ciekawe-Twórcze”.

30 Doradztwo edukacyjno-zawodowe w Małopolsce. Diagnoza stanu i perspektyw. Małopolskie Obserwatorium Rynku Pracy i Edukacji, Kraków 2012

31 W dniu 19.02.13 Zarząd Województwa Małopolskiego zdecydowało dofinansowaniu kolejnych 14 projektów w ramach nadkontraktacji.

ICT – Inspirujące-Ciekawe-Twórcze – program realizacji zajęć pozalekcyjnych w małopolskich ośrodkach wychowawczych

Projekt realizowany jest od 2008 r. i obejmuje wszystkie działające w województwie małopolskim młodzieżowe ośrodki wychowawcze (MOW). W ramach projektu w ośrodkach wdrażane są programy rozwojowe zakładające m.in. organizację dodatkowych zajęć dydaktyczno-wyrównawczych oraz pozalekcyjnych i pozaszkolnych ukierunkowanych na rozwój kompetencji kluczowych ze szczególnym uwzględnieniem ICT oraz języków obcych. Projekt stanowi uzupełnienie wsparcia kierowanego do wychowanków MOW w ramach projektu „Samodzielne życie – program aktywizacji młodzieży z małopolskich ośrodków wychowawczych".

W 2012 r. w 4 ośrodkach wychowawczych uczestniczących w projekcie kontynuowano prowadzenie zajęć dydaktyczno-wyrównawczych z podstawowych przedmiotów szkolnych oraz dodatkowych zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych rozwijających kompetencje kluczowe oraz zainteresowania wychowanków. Podobnie jak w roku poprzednim, młodzież objęta była także usługami doradczymi oraz opieką psychologiczno-pedagogiczną (w tym m.in. warsztaty orientacji zawodowej i etyczno-moralne). W zajęciach dydaktyczno-wyrównawczych i pozalekcyjnych dotychczas udział wzięło 559 wychowanków (z 600 planowanych).

Obecnie trwają prace nad włączeniem do projektu nowego partnera Powiatu Brzeskiego, będącego organem prowadzącym dla Młodzieżowego Ośrodka Socjoterapii w Łysej Górze. Planowane jest objecie wsparciem 37 wychowanków z ww. ośrodka, dla których zaplanowano 590 godzin zajęć dydaktyczno-wyrównawczych i specjalistycznych z podstawowych przedmiotów szkolnych, dodatkowych zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych rozwijających kompetencje kluczowe i zainteresowania uczniów oraz wycieczki edukacyjne i wyjazdy sportowe.

Instytucja realizująca projekt: Departament Edukacji i Kształcenia Ustawicznego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego w partnerstwie z Gminą Miejską Kraków oraz Zgromadzeniem Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia.

Wartość projektu: 5 mln zł.

Oprócz programów rozwojowych ze środków Unii Europejskiej finansowana jest **indywidualizacja procesu nauczania i wychowania uczniów szkół podstawowych w klasach I-III** (nabór do projektu odbył się w 2011 roku, realizacja rozpoczęła się w 2012 r.). Indywidualizacja procesu nauczania dotyczy dzieci ze specyficznymi potrzebami edukacyjnymi, w tym: uzdolnionych, niepełnosprawnych, ze specyficznymi trudnościami w uczeniu, z zaburzeniami komunikacji językowej, a także mających trudności w nawiązaniu relacji interpersonalnych. Organy prowadzące szkoły podstawowe mogły starać się o środki na realizację zajęć dodatkowych wyrównawczych i rozwijających uzdolnienia, terapeutycznych, logopedycznych, gimnastyki korekcyjnej. Elementem uzupełniającym była możliwość doposażenia bazy dydaktycznej szkoły w materiały oraz specjalistyczny sprzęt na potrzeby zajęć. Zainteresowanie realizacją projektów w ramach indywidualizacji nauczania było duże - wnioski złożyło 222 z ok. 280 uprawnionych organów prowadzących (79%), w tym głównie jednostki samorządu terytorialnego.

Rozpoczęte projekty umożliwiły podjęcie programów indywidualizacji nauczania w 1 136 szkołach podstawowych z 1 465[32] istniejących w 2011 r. w Małopolsce (ok. 78%). Uczestnictwo w nich rozpoczęło ponad 20 tys. dzieci. Projekty te zaangażują kwotę w wysokości 47,2 mln zł. Do końca 2012 r., 60 szkół podstawowych zakończyło realizację programów indywidualizacji nauczania. W programach tych wzięło udział ponad 2,1 tys. dzieci. Przeprowadzono ponad 14,6 tys. godzin zajęć. W ukończonych programach indywidualizacji dominują zajęcia dla dzieci z trudnościami w czytaniu i pisaniu, które zostały przeprowadzone w 85% szkół oraz zajęcia rozwijające zainteresowania uczniów szczególnie uzdolnionych występujące w 75% szkół podstawowych. W zajęciach rozwijających zainteresowania wzięło udział najwięcej uczniów – 41% wszystkich uczniów, który wzięli udział w ukończonych programach indywidualizacji. Około ¼ uczniów uczestniczyła w zajęciach dla dzieci z trudnościami w czytaniu i pisaniu oraz w zajęciach z gimnastyki korekcyjnej. Na poniższym schemacie ukazano jaki udział stanowią uczniowie uczestniczący w poszczególnych zajęciach w stosunku do wszystkich uczniów, którzy wzięli udział w ukończonych dotychczas projektach.

32 Dane GUS, Bank Danych Lokalnych

Udział liczby uczniów objętych wsparciem w ramach danego typu zajęć w programach indywidualizacji nauczania ukończonych do 31.12.2012 r.*

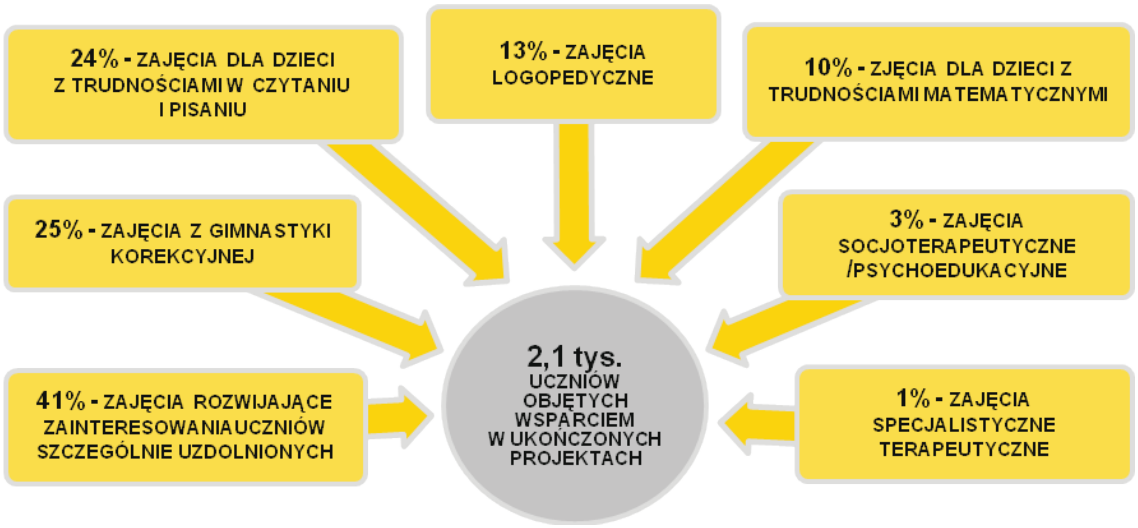

**ten sam uczeń mógł uczestniczyć w różnych zajęciach, zatem dane nie sumują się do 100%*

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Krakowie

Zmniejszanie zróżnicowań w zakresie edukacji pomiędzy obszarami wiejskimi a miastami umożliwiały też działania realizowane w ramach oddolnych inicjatyw edukacyjnych na obszarach wiejskich. Niemal 30% wszystkich tych projektów zakładało wsparcie młodzieży szkolnej od poziomu szkoły podstawowej i zaangażowało środki w wysokości niemal 8,8 mln zł. Wsparciem objęto w nich ponad 13,3 tys. uczniów. Przedsięwzięcia realizowane w Małopolsce obejmowały m.in. tworzenie kół zainteresowań dla dzieci i młodzieży, prowadzenie warsztatów tematycznych (71% projektów wspierających uczniów) oraz prowadzenie zajęć dla uczniów słabszych (24% projektów skierowanych do uczniów). Oddolne inicjatywy pozwalały także na organizowanie zajęć kulturalnych i artystycznych (w tym wyjścia do teatru, muzeum, zajęcia dziennikarskie, malarskie, muzyczne, taneczne, plastyczne) – 42% projektów skierowanych do uczniów. Popularne były także języki obce (31% projektów) oraz wyjazdy edukacyjne (32%).

Praca z uczniami uzdolnionymi

Wdrożenie mechanizmów odkrywania, kształtowania i wspierania talentów to jeden z kierunków polityki rozwoju zapisany w Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011-2020. Wspieranie młodzieży uzdolnionej jest jednym z priorytetów polityki województwa małopolskiego, która wyraźnie akcentuje potrzebę kreowania szans edukacyjnych dla dzieci i młodzieży na każdym etapie edukacji.

Uczniowie szczególnie uzdolnieni wspierani są poprzez szereg działań o zasięgu regionalnym, które w sposób komplementarny umożliwiają rozwój małopolskich talentów. Niewątpliwie jednym z najistotniejszych obszarów wsparcia są działania podejmowane w ramach finansowania z Europejskiego Funduszu Społecznego. W tym zakresie uczniowie szczególnie uzdolnieni otrzymują bezpośrednie wsparcie w ramach Małopolskiego Programu Stypendialnego. Jednocześnie wypracowywane jest również innowacyjne narzędzie – Regionalny programu wspierania uzdolnień dzieci i młodzieży w ramach projektu DiAMEnT (więcej o obu projektach w poniższych ramkach). Projekt innowacyjny dotykając tego samego problemu wzmocni efekty realizacji regionalnych programów pomocy stypendialnej dla szczególnie uzdolnionych uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych (zwłaszcza w zakresie nauk matematycznych, przyrodniczych i technicznych), których niekorzystna sytuacja materialna stanowi barierę w rozwoju edukacyjnym.

Małopolski program stypendialny dla uczniów szczególnie uzdolnionych

Projekt zakłada realizację regionalnych programów pomocy stypendialnej dla szczególnie uzdolnionych uczniów (zwłaszcza w zakresie nauk matematycznych, przyrodniczych i technicznych) szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych, których niekorzystna sytuacja materialna stanowi barierę w rozwoju edukacyjnym. Projekt zakłada m.in. wypłacenie pomocy stypendialnej w wysokości 500 zł brutto miesięcznie grupie 3 201 uczniów na przestrzeni lat 2008-2015. W każdym roku przewiduje się udzielenie stypendiów w proporcjach 40% dla uczniów szkól gimnazjalnych i 60% dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Do końca 2012 r. wsparciem objętych zostało 1 247 stypendystów. We współpracy z nauczycielem tworzą oni i realizują plany rozwoju zainteresowań i programy badawcze rozwijając w ten sposób swoją wiedzę i uzdolnienia. Uzyskane stypendium pozwala im na prowadzenie badań własnych lub zakup pomocy naukowych niezbędnych do realizacji planu pracy.

Instytucja realizująca projekt: Małopolskie Centrum Przedsiębiorczości.

Wartość projektu: ponad 28 mln zł.

DiAMEnT - Dostrzec i Aktywizować Możliwości, Energię, Talenty

Jest to projekt innowacyjny realizowany od 2009 r., prowadzony we współpracy ponadnarodowej. Ukierunkowany jest na stworzenie systemowych rozwiązań programowych i organizacyjnych dla województwa małopolskiego, służących wspieraniu uczniów zdolnych w zakresie kompetencji kluczowych w następujących obszarach: j. angielski, matematyka, przedsiębiorczość, technologie informacyjno-komunikacyjne na 3 etapach kształcenia oraz w obszarze rozwijania twórczego myślenia w klasach 1-3 szkół podstawowych. Program zajęć pozaszkolnych opartych na metodzie projektu z zakresu 4 kompetencji kluczowych oraz przygotowani do jego stosowania nauczyciele zostanie sprawdzony pod względem skuteczności w pracy z uczniami uzdolnionymi. W ramach projektu innowacyjnego opracowany zostanie Regionalny program wspierania uzdolnień dzieci i młodzieży obejmujący:

1) Koncepcję wspierania uzdolnień uczniów w województwie małopolskim – kluczowy dokument, określający podstawy Programu, który uwzględnia m.in. najnowsze koncepcje i badania naukowe nad zdolnościami i ich wspieraniem oraz charakterystykę innowacyjności programu w kontekście międzynarodowym, krajowym i lokalnym.

2) System diagnozowania uzdolnień uczniów, w tym – założenia metodologiczne i organizacyjne, narzędzia diagnostyczne do diagnozy uzdolnień uczniów z zakresu czterech kompetencji kluczowych (matematyka, informatyka, TI, przedsiębiorczość) na trzech etapach kształcenia. Na podstawie psychologicznej charakterystyki ucznia zdolnego na poszczególnych etapach rozwojowych oraz jego funkcjonowania poznawczego opracowano założenia metodologiczne i organizacyjne systemu diagnozy uczniów.

3) Program zajęć pozaszkolnych opartych na metodzie projektu z zakresu 4 kompetencji kluczowych – metoda ta pozwala na różnicowanie poziomu zadań dla uczniów, dzięki czemu uczeń przyswaja i wykorzystuje treści na miarę swoich możliwości. Ponadto jest szczególnie cenna dla rozwijania kompetencji kluczowych o charakterze ponadprzedmiotowym, takich jak umiejętność pracy w zespole, twórcze myślenie, komunikacja interpersonalna, samokształcenie, korzystanie z różnych źródeł informacji, umiejętność prezentacji własnych sądów i osiągnięć, kompetencje społeczne i inne. Autorzy programów zajęć pozaszkolnych do projektu DiAMEnT, wykorzystując doświadczenia partnera zagranicznego projektują wykorzystanie metody projektu w sposób innowacyjny, z wykorzystaniem PBL - problem based learning – uczenie się na bazie problemu / uczenie się w oparciu o problem;

4) Program uzupełniający z zakresu rozwijania twórczego myślenia dla kl. 1-3 szkoły podstawowej – program będzie mógł być włączony do szkolnego zestawu programów nauczania i realizowany w ramach zajęć dydaktycznych jako wsparcie dla wybranego przez nauczyciela programu edukacji wczesnoszkolnej. Podstawy merytoryczno-metodyczne programu stanowią najnowsze teorie twórczego myślenia oraz koncepcja PBL;

5) Programy e-learningowych kół naukowych dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych z zakresu 4 kompetencji kluczowych – kierowane do uczniów szkół ponadgimnazjalnych, ze względu na ich akademicki charakter i ścisłe profilowanie. Programy umożliwiają uczniom zdolnym realizację projektów z obszaru 4 kompetencji kluczowych o charakterze interdyscyplinarnym;

6) Programy Letniej Szkoły Młodych Talentów dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych – dla każdej edycji przewidziano program wielodyscyplinarnych zajęć, uwzględniający elementy twórczego myślenia i PBL w odniesieniu do 4 kompetencji kluczowych, przewidziany do realizacji metodami aktywnymi. Program jest realizowany w formie obozu naukowego, z udziałem ekspertów krajowych i zagranicznych z uwzględnieniem różnych form pracy (warsztaty, dyskusje panelowe, treningi psychologiczne, wycieczki edukacyjne, gry dydaktyczne, itp.). Ze względu na akademicki charakter letniej szkoły odbiorcami tej formy wsparcia są przede wszystkim uczniowie szkół ponadgimnazjalnych osiągający sukcesy w olimpiadach przedmiotowych.

Integralną częścią programów będą materiały metodyczne do ich realizacji. Po przetestowaniu programów w Powiatowych Ośrodkach Wspierania Uczniów Zdolnych i podczas warsztatów letnich, materiały metodyczne zostaną uzupełnione z uwzględnieniem propozycji nauczycieli prowadzących zajęcia i wydane w ostatecznej wersji.

W projekcie zostaną także opracowane programy szkoleń dla kadr oświatowych: edukatorów projektu, nauczycieli Powiatowych Ośrodków Wspierania Uczniów Zdolnych, nauczycieli pracujących z uczniami zdolnymi w szkołach, dyrektorów, wizytatorów, pracowników JST. Realizacja programów pozwoli na zapoznanie adresatów z założeniami Regionalnego programu wspierania uzdolnień dzieci i młodzieży, a także – w przypadku nauczycieli – warsztatowe przygotowanie do jego realizacji w pracy szkolnej i pozaszkolnej. Programy będą uzupełnione zestawem scenariuszy i materiałów do zajęć dla prowadzących poszczególne szkolenia. W projekcie powstały także narzędzia do ewaluacji pracy z uczniami zdolnymi.

Dotychczasowo w projekcie zdiagnozowano niemal 27,5 tys. uczniów wszystkich etapów kształcenia pod kątem uzdolnień w zakresie kompetencji kluczowych. W 2012 r. kontynuowano testowanie produktu. Zajęcia testujące w Powiatowych Ośrodkach Wspierania Uczniów Zdolnych zakończono w czerwcu 2012 r. Zajęciami objęto ok. 4,4 tys. uczniów (od początku realizacji projektu było to ponad 8,5 tys. uczniów). W lipcu 2012 r. po raz kolejny odbyła się Letnia Szkoła Młodych Talentów. Jej uczestnikami było 100 uczniów szkół ponadgimnazjalnych oraz absolwentów gimnazjum – laureatów i finalistów olimpiad i konkursów przedmiotowych. W ramach LSMT realizowano zajęcia z zakresu rozwijania twórczego myślenia oraz zajęcia przedmiotowe przeprowadzone przez specjalistów z USA w języku angielskim. Rozpoczęto prace nad opracowaniem ostatecznej wersji regionalnego programu wspierania uzdolnień dzieci i młodzieży.

Projekt pozwolił na przygotowanie ponad 3,2 tys. nauczycieli wszystkich etapów kształcenia do realizacji programu w zakresie twórczego myślenia, programu w Powiatowych Ośrodkach Wspierania Uczniów Zdolnych oraz do pracy z uczniem zdolnym w szkołach. Projekt umożliwił także przygotowanie kadr administracyjnych instytucji systemu oświaty (kadry kierowniczej oświaty, pracowników jednostek samorządu terytorialnego oraz nadzoru) – do tworzenia warunków na rzecz pracy z uczniem zdolnym przygotowano pond 1,4 tys. osób.

W projekcie zespoły ds. diagnozowania uzdolnień uczniów, składające się z psychologów oraz specjalistów opracowały testy diagnostyczne do poszczególnych poziomów kształcenia:

- klasy IV-VI szkoły podstawowej,
- klasy I-III gimnazjum,
- klasy I-III (IV) szkoły ponadgimnazjalnej.

Narzędzia diagnostyczne opracowane w projekcie DiAMEnT uzyskały uznanie – autorzy raportu opracowanego dla ORE „Uczeń zdolny – analiza dostępnych narzędzi diagnostycznych" rekomendują wykorzystanie powstałych arkuszy obserwacyjnych oraz zastosowanie procedury tworzenia podobnych arkuszy do innych dziedzin.

Instytucja realizująca projekt: Małopolskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli w partnerstwie z Wyższą Szkołą Biznesu-National Louis University w Nowym Sączu i National-Louis University w Chicago.

Wartość projektu: 20 mln zł.

Młodzież „nieaktywna" (NEETs)

W ostatnich latach coraz częściej mówi się o „młodzieży NEET – młodzieży bez pracy, nauki czy szkolenia" (*not in education, employment or training*). Definicja ta jest prosta i odnosi się do tych osób, które nie mają pracy, nie uczestniczą w szkoleniach, ani nie są sklasyfikowane jako uczniowie czy studenci. Jest to wskaźnik wycofania się z rynku pracy, edukacji a nawet ze społeczeństwa w ogóle.

W Małopolsce ponad 14% osób w wieku 18-24 to NEETsi, czyli osoby, które nie pracują i nie uczą się.

NEETsi stanowią zróżnicowaną grupę składającą się z osób, które mogą pracować i tej pracy poszukują; osób, które co prawda mogą podjąć pracę, ale nie są tym zainteresowane oraz osób, które nie mogą pracować np. ze względu na niepełnosprawność. Wszystkich NEET'sów łączy zagrożenie długotrwałym bezrobociem.

Niektóre młode osoby są bardziej zagrożone przynależnością do grupy młodzieży NEET niż inne. W przypadku osób z niskim poziomem wykształcenia ryzyko wejścia do grupy NEET jest trzy razy większe niż w przypadku osób z wykształceniem wyższym, natomiast młodzi ludzie wywodzący się ze środowisk imigracyjnych są o 70% bardziej zagrożeni przynależnością do grupy młodzieży NEET niż obywatele danego kraju. Młodzież niepełnosprawna lub z problemami zdrowotnymi jest o 40% bardziej zagrożona przynależnością do grupy NEET niż młodzi ludzie cieszący się dobrym zdrowiem[33].

Poziom NEETs w województwie jest niższy niż średnio w kraju i Europie. W ciągu ostatnich 12 lat zmieniał się znacząco: do 2006 roku był wyższy niż przeciętnie w Europie, od 2007 roku utrzymuje się na niższym poziomie niż przeciętnie w Unii. W szczytowym momencie (w 2003 roku) był wyższy o niemal 10 p.p. niż obecnie. Spadek odsetka osób „nieaktywnych" wiąże się z wydłużaniem czasu edukacji młodych. Również sytuacja na rynku pracy umożliwiała młodym łatwiejsze podejmowanie zatrudnienia. Pogorszenie sytuacji osób młodych widać we wzrastającym, począwszy od 2008 roku, odsetku osób „nieaktywnych zawodowo".

Odsetek NEETs wśród młodzieży 18-24 lata

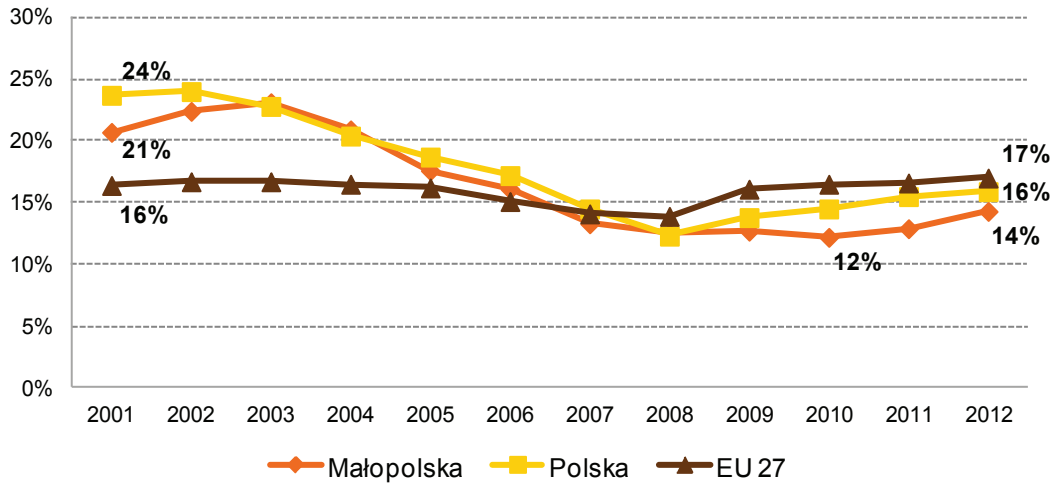

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat

33 Młodzież NEET – młodzież bez pracy, nauki czy szkolenia: charakterystyka, koszty i rozwiązania polityczne w Europie, Europejska Fundacja na Rzecz Poprawy Warunków Życia i Pracy, 2011

Raport Edukacja dzieci i młodzieży stanowiący czwartą część opracowania Rynek Pracy w Małopolsce 2012, przedstawia najważniejsze trendy i wyzwania jakie stoją przed systemem kształcenia formalnego w Małopolsce. Omówiono w nim zarówno upowszechnienie edukacji przedszkolnej, jak i wspieranie uzdolnień uczniów, a także modernizację kształcenia zawodowego.

Raport jest dostępny na stronie internetowej Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Krakowie www.wup-krakow.pl, w zakładce Małopolski Rynek Pracy.

Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie jest instytucją realizującą zadania Samorządu Województwa Małopolskiego w zakresie kreowania polityki rynku pracy. Inicjuje i wspiera skuteczne rozwiązania, które przyczyniają się do realizacji misji WUP Kraków „Kompetentny, wykwalifikowany i pracujący mieszkaniec Małopolski".

Wydawca: Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie
plac Na Stawach 1, 30-107 Kraków
tel. 12 42 87 870, faks 12 42 29 785
kancelaria@wup-krakow.pl
www.wup-krakow.pl
ISBN 978-83-63961-72-5
ISBN 978-83-63961-88-6

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY